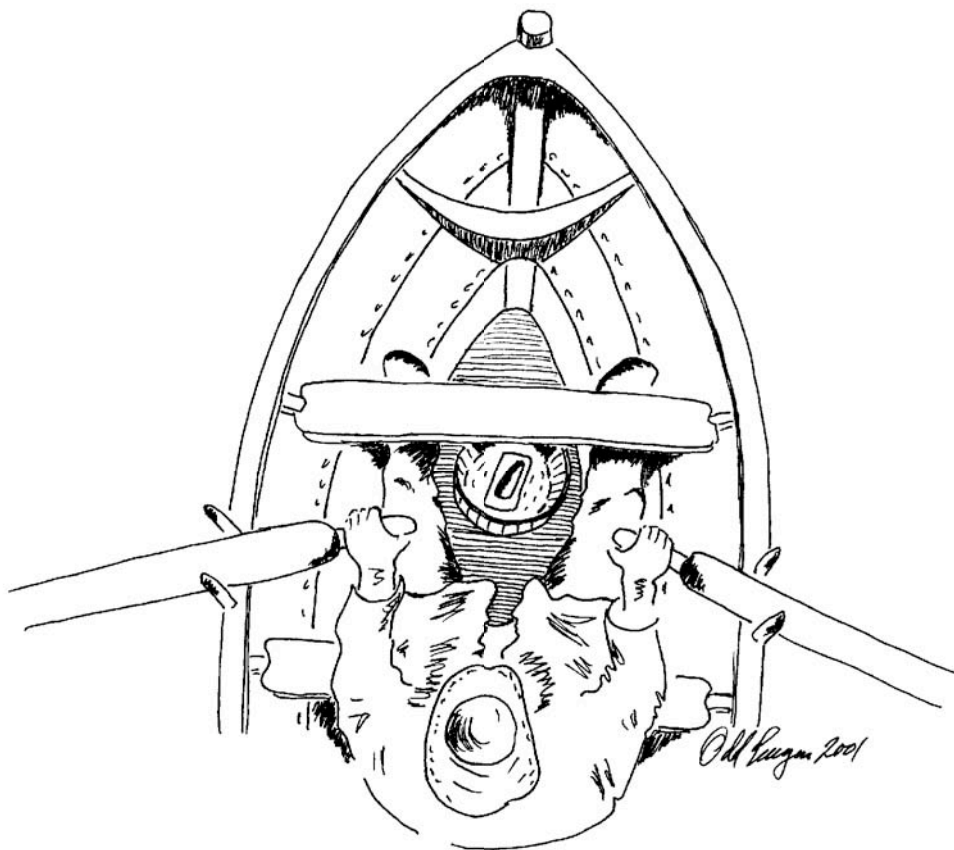

Leidarsteidn

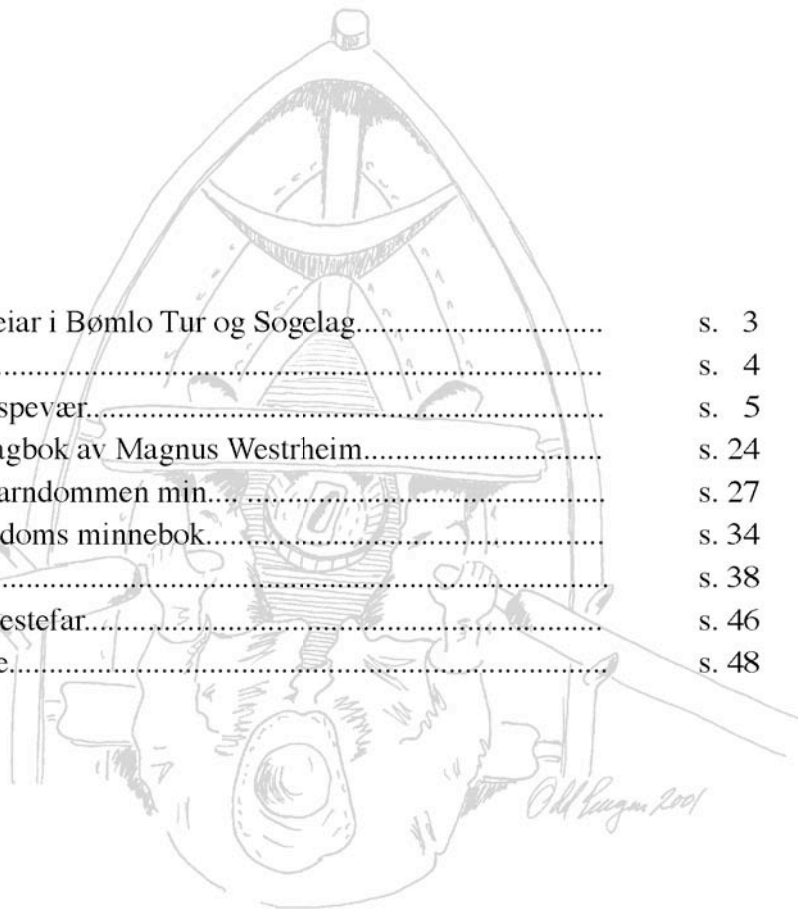

Årshefte 2007
Bømlo Tur- og Sogelag

Pris kr 60,-

Innhald

Forord ved leiar i Bømlo Tur og Sogelag.....	s. 3
Tillitsvalde.....	s. 4
Russerne i Espevær.....	s. 5
Utdrag frå dagbok av Magnus Westrheim.....	s. 24
Minner frå barndommen min.....	s. 27
Fra min barndoms minnebok.....	s. 34
“Sjødraat”.....	s. 38
Båten hans bestefar.....	s. 46
Baksidebilete.....	s. 48

Kjære medlem og lesar!

2007 har vore det året der ein stor del av arbeidet vårt har vore retta mot “ Olsahuset”. Det har vore naudsynt å få dette ferdig slik at me kunne begynna å tena pengar på det. Det dukka opp mange ting etter kvart som måtte reparerast. Me hadde mange møte på kva som var naudsynt å gjera. Me har ikkje valt den billegaste måten å koma frå det på. Huset framstår no som “nytt”, fullt isolert og med moderne innreiing. Me har sett på huset som ein investering i tillegg til at me ville bevare det. No gjenstår det arbeid i kjellaretasjen som me håpar skal stå ferdig til jul. I samband med arbeidet på Olsahuset og bryggja der, vil eg retta ein stor takk til Odd Engen for god leiing av arbeidet. Takk og til alle andre som var med på dugnaden der.

Når det gjeld Ådnahytta er enno ikkje alt klart, formelt sett, men det ligg i planane at sogelaget skal drifta hytta.

På Bergeshuset er no toalettet endeleg i orden. Bruksverdien på huset er vorte mykje større, og me får mange positive tilbakemeldingar. Alle vindauga på huset er og vorte kitta på nytt. Ein ekstra takk til deg Knut for det gode arbeidet du gjer der. Av anna vedlikehald kan me nemna maling av Karinestova, vask utvendig av Hilleborgstova og innvendig vask av Fridtun og Hilleborgstova.

Alle turstiane våre har og vorte merka på nytt. Godt jobba av Liv og klassane på Hillestveit skule. Elles har me hatt våre årlege arrangement med dansegalla, kystsogedagar og skjærtorsdag på Berge.

Etter samarbeid mellom Hordaland Fylke og Bømlo Tur og Sogelag har det kome opp infotavler om Bømlo. Plasseringa av dei kan nok diskuterast, men dei er no der.

Ein av dei mest trufaste tillitsvalde i Bømlo Tur og Sogelag, Margit Hovland, har i år valt å trekkja seg frå styret i laget. Ho har i ei årrekke vore kasserar og har utført arbeidet på ein framifrå måte. Stor takk til Margit for innsatsen hennar.

Sogelaget har og modernisert heimesidene. Dei er vorte litt meir levande, og ein del nye bilete har kome med. Dette arbeidet er gjort av ein tysk lærling som har jobba for oss.

Haugesund Sparebank er i år som i fjor hovudsponsoren vår. Dette er noko me er både stolte og avhengige av og håpar det gode samarbeidet vil fortsetja i åra som kjem.

Ja, no er de ferdige med forordet og klare til å kasta dykk over innhaldet i årets Leidarsteidn. Det ser ut for at Leidarsteidn blir meir og meir etterspurd. Heftet er Bernt Emil sin “baby”, og som vanleg er han på jakt etter fleire forfattarar. Det kan føra til meir variert innhald. Så ta kontakt med han om de har noko som kan passa. På førehand takk, og kos dykk med Leidarsteidn i jula.

God Jul og Godt Nyttår frå Bømlo Tur og Sogelag!

Norvald Nyteveit
Leiar i Bømlo Tur og Sogelag

Vi støttar Bømlo Tur- og Sogelag

Haugesund Sparebank

Tlf. 53 42 60 70 / Fax 53 42 60 71

Tillitsvalde for Bømlo Tur- og Sogelag, valde på årsmøtet i 2007

Styret

Faste medlemmer av styret

Leiar   Norvald Nytveit, 1 år (gj.v)
Nestleiar   Bernt Emil Vika, 2 år (gj.v)
Kasserar   Ruth Berny Lønning, 2 år (ny)
Sekretær   Odd Engen, 1 år
Styremedlem   Berge Olson, 1 år
Styremedlem   Anne Grete Engen, 1 år

Varamedl. til styret:

Knut Helge, 2 år
Kristen Thorsen, 2 år
Margit Hovland, 2 år
Svanhild Vespestad, 1 år
Henning Tveit, 1 år
Lars Gunnar Strand, 1 år

Arrangementsnemnd

Bernt Emil Vika, 2 år (gj.v)
Liv Olson, 2 år (gj.v)
Signe Lønning, 1 år
Kristen Thorsen, 2 år (gj.v)
Lars Skippervik, 2 år (gj.v)
Ove Aga, 2 år (ny)
Inge Lie, 2 år (ny)
Endre Barane, 2 år (gj.v)
Ståle Vorland, 2 år (gj.v)
Torhild Neset Vika, 2 år (ny)

Restaureringsnemnd (Alle for 2 år)

Knut Hegle   Leif Egil Barane
Normann Larsen   Leif J. Vespestad
Nils Peder Holme   Arvid Samdal
Henning Tveit
Ståle Vorland
Norvald Vika (ny)
Reinert Hovland
Audun Brakestad (ny)
Arne Vorland

Nemnd for merking av stiar

Liv Olson, 1 år   Reinert Hovland, 2 år (gj.v)
Arne Lønning, 1 år   Herdis Westrheim, 2 år (ny)

Skriftstyre (Alle for 1 år)

Bernt E. Vika (leiar)   Norvald Nytveit
Odd Engen   Berge Olson

Valnemnd

Liv Olson
Einar Vestvik (ny)
Lilly Vika

Hus-styre Olsahuset (Alle for 1 år)

Odd Engen (leiar)   Anne Grete Engen
Kolbjørn Lønning   Signe Lønning

Kursnemnd (Alle for 2 år)

Signe Lønning (leiar)
Anne Toft Vespestad
Lilly Vika

Revisorar

Anne Cathrine Vorland
Ingfrid Nilssen

Internett: <http://www.bomloturogsogelag.no>

Russerne i Espevær

Hvor kom de fra, og hvor ble det av dem?

Mange eldre folk i Espevær har nok hørt historier fra sine foreldre eller andre om den russiske adelsfamilien som kom til Espevær i 1918. Det finnes også fortsatt noen få personer i live som faktisk husker russerne, særlig datteren Malula, fordi hun hadde et slikt spesielt navn.

Den russiske familien som kom til Espevær i 1918 het Roshchakowsky og bestod av Mikhail Sergejewitch Roshchakowsky, hans kone Maria Sergejevna Roshchakowsky, deres datter Maria Michailovna Roshchakowsky (Malula) og to guvernanter.

Denne artikkelen er skrevet av Gunnar Buvik, bosatt på Sotra utenfor Bergen.
Gunnar Buvik er barnebarn av Malula.

Den russiske Roshchakowsky-slekten kan spores 10 generasjoner tilbake, og besto av en rekke fremtredende adelsmenn og militære ledere i Russland. Som vi skal se senere i denne artikkelen skulle en av dem komme til å få et spesielt forhold til Espevær.

Sjøoffiseren Roshchakowsky

Michael Sergejewitch Roshchakowsky ble født 5. oktober 1876 på familiens gods Aleksandrowka som lå ved byen Nikolayev i Kherson-provinsen (i dagens Ukraina). Han ble uteksaminert som kadett fra Sjøkrigsskolen i St. Petersburg 25. september 1896. Fire år senere, 1. januar 1901, ble han forfremmet til premierløytnant. Mange av hans kullkamerater foretrakk å jobbe ved marinebasen i Kronstadt slik at de kunne nyte sosietetslivet i St. Petersburg, men Roshchakowsky ville heller ut i aktiv tjeneste og søkte seg til sjøtjeneste.

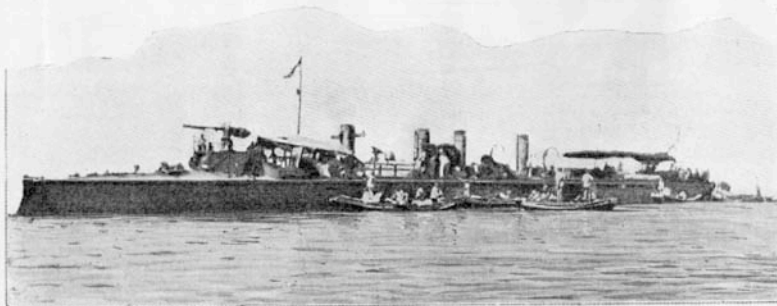
Han tjenestegjorde på en rekke forskjellige marinefartøyer, som offiser og skipssjef. I løpet av sin tjenestetid ble han tildelt en rekke utmerkelser og medaljer:

1. The cross of the Rescuer of Greece (1900)
2. St. Annas cross of 4th degree for bravery (14.04.1904)
3. The Port Arthur medal (1904)
4. St. Stanislavs cross of 2nd degree with swords (06.01.1905)
5. St. Vladimirs cross of 4th degree with swords and a bow-tie (16.12.1905)

6. St. Annas cross of 2nd degree (24.11.1914)
7. St. Annas cross of 2nd degree with added swords (24.12.1914)

Mest kjent er hans innsats fra den Russisk-Japanske krig 1904 – 1905. Ved krigens utbrudd var han skipssjef på torpedojageren Reshitelny. Reshitelny betyr beslutsom eller resolutt (engelsk 'resolute'). Han deltok i slaget ved Port Arthur 9. – 11. april 1904, og torpedojageren hans var den første som la miner om natten. Senere ble Reshitelny involvert i en dramatisk episode i den nøytrale havnen Chefoo i Kina, hvor japanske jagere om natten krenket nøytraliteten til Kina og tok seg inn i havnen for å ta Reshitelny til fange. Roshchakowsky beordret da mannskapene sine å senke Reshitelny for å unngå at den skulle falle i fiendens hender. Det kom til kamp og Roshchakowsky ble skutt i hoften, men klarte likevel å svømme til land og fikk hjelp av Kineserne til å rømme hjem til Russland via USA. På den tiden må det ha vært en meget lang og strabasiøs reise for en skadet mann. Chefoo-episoden vakte internasjonal oppmerksomhet og ble kommentert i flere utenlandske aviser. Den franske billedavisen l'Illustration publiserte i utgave nr. 3214 (årgang 62) i oktober 1904 bilder av Roshchakowsky og torpedojageren Reshitelny [2].

Vel hjemme igjen mottok Roshchakowsky heder som krigshelt og mottok en gullbelagt dolk fra Tsaren med inskripsjonen 'Fra den beslutsomme

Le contre-torpilleur *Reshitelny* (la « Décidée ») dans le port de Tché-Fou, avant sa capture par les Japonais.

Photographies communiquées par M. Guérin.

Le lieutenant Rostchakovsky, commandant du *Reshitelny**L-Illustration 1904*

til den besluttsomme'. Han ble nå godt kjent med Tsaren og vanket mye i Tsarens indre sirkler. I mange år etterpå besøkte han hver sommer Tsaren på Tsarens landsted på Krim-halvøya.

Etter et kort opphold hjemme meldte han seg igjen til sjøtjeneste og ble utnevnt til kanonkommandør på slagskipet Admiral Senyavin. Sammen med resten av den baltiske krigsflåten seilte de den lange reisen sydover rundt Kapp det Gode Håp og via Asia til Japan for å styrke den russiske stillehavsflåten i krigen mot Japan. De ble imidlertid overrasket av japanerne som lå i bakhold i Tsushima-stredet mellom Korea og Japan. I det berømte sjøslaget ved Tsushima 27.–28. mai 1905 utraderte japanerne hele den russiske flåten. Den japanske flåten var i mindretall, men vant likevel på grunn av at de hadde mer moderne og mye hurtigere skip enn russerne. Etter kapitulasjonen ble Roshchakowsky og en rekke andre overlevende satt i japansk krigsfangenskap fra 15. mai 1905 til 30. januar 1906. For å få tiden til å gå etablerte noen av fangene studiesirkler. Roshchakowsky som kunne flere språk bidro ved å lære sine medfanger andre språk, en ferdighet som det skulle vise seg at han ville dra nytte av også senere i livet. Da de kom hjem til Russland måtte alle offiserene stå krigsrett for å ha kapitulert i slaget ved Tsushima, men Roshchakowsky og mange av de andre ble frikjent på grunn av sin heltmodige innsats i krigen.

Oktober 1906 giftet Roshchakowsky seg med Maria Sergejevna Mezenzoff som eide godset

Nowo-Zwjagel i Volhynia (i dagens Ukraina). Dette var et stort gods som inkluderte flere landsbyer, store jordbruksarealer, store skogarealer og flere møller og fabrikker. Hovedhuset står den dag i dag i nærheten av byen Novograd Volynsky og benyttes som et militært hovedkvarter. Huset er et landemerke og brukes ofte som illustrasjon i brosjyrer fra området. I september 1907 ble tvillingene Maria and Sergej født. Sergej døde dessverre allerede før han var fylt ett år. Maria fikk klengenavnet Malula.

Diplomaten Roshchakowsky.

Februar 1907 gikk Roshchakowsky inn i utenrikstjenesten, og januar 1908 fikk han sin første beordring til utlandet og flyttet sammen med familien til Hellas, hvor han tjenestegjorde som sekretær for den Russiske delegasjonen i Athen. I denne tiden hadde familien tette relasjoner til det greske kongehuset. Dronning Olga av Hellas var en tidligere russisk Storhertuginne og en bekjent av Roshchakowsky. Hun var gift med Kong George I av Hellas som var dansk. Når Dronning Olga var på besøk i Russland, pleide hun å bo på sin brors slott ved Pavlovsk, og det var her, i slottets kapell, at Roshchakowsky giftet seg. Det var Dronning Olga som bar Roshchakowsky sin datter Malula til dåpen.

Om sommeren var det for varmt i Hellas og da pleide Roshchakowsky's kone og datteren Malula å reise hjem til Nowo-Zwjagel. Da reiste de med båt fra Pireus gjennom Bosphorus-stredet til Odessa. Roshchakowsky pleide også å ta en kort

tur til Nowo-Zwjagel hver sommer, men han ble aldri lenge fordi han ikke trivdes så godt der. Som den verdensmann han var, mente han godset var dårlig administrert, og altfor primitivt.

I 1913 ble han forfremmet til Chargé d'affaires for den Russiske delegasjonen i Darmstadt i Tyskland, og han flyttet dit med hele familien. Sommeren det året besøkte han Hankø i Norge og der traff han for første gang fiskebåtrederen Berner Garvik fra Espevær, og fikk sikkert allerede da øynene opp for den blomstrende fiskerinæringen i Norge på den tiden.

Etter en stund i Darmstadt ble Roshchakowsky igjen forfremmet og inntok i 1914 stillingen som Tsarens spesielle utsending ved hoffet til Storfyrsten av Hessen.

Ved utbruddet av 1. verdenskrig måtte familien Roshchakowsky i all hast evakuere fra Tyskland uten å få med seg noen av eiendelene sine. Ferden gikk med tog via Berlin, Sverige og Finland til St. Petersburg. Det var en lang og dramatisk reise med mange inspeksjoner av væpnede tyske soldater og generelt mye ventetid for å slippe frem troppetransporter i området. Så snart de ankom St. Petersburg meldte Roshchakowsky seg atter til tjeneste for Marinen og han tjenestegjorde en periode ved den 1. Baltiske Mine Divisjon hvor han ble forfremmet til Kommandørkaptein i 1915. Når han var på sjøen, sendte han hver morgen et telegram til sin kone hvor han kort sa følgende: "Er i live".

Under krigen beleiret tyskerne familiegodset Nowo-Zwjagel og omgjorde hovedbygningen til et militært hovedkvarter.

Perioden i Nord-Russland

Etter utbruddet av første verdenskrig skiftet St. Petersburg navn til Petrograd. St. Petersburg lignet for mye på et tysk navn. Roshchakowsky ble nå beordret til Arkhangelsk hvor han fikk i oppgave å bygge opp infrastrukturen for kommunikasjon og

Huset i Nowo Zwiagel i gamle dager

Huset i Nowo Zwiagel i dag

Malula som liten i Nowo Zwiagel - med mor og onkel

samband rundt Kvitesjøen. En av de største utfordringene var å få tak i arbeidsfolk fordi nesten alle kampdyktige menn var sendt til fronten. Roshchakowsky søkte da Tsaren om å få benytte fanger fra fengslene. Dette ble innvilget og etter sigende skal Roshchakowsky på den første samlingen med 300 fanger ha trukket frem pistolen sin og gjort det helt klart at han personlig kom til å skyte den første som ble tatt i å stjele matrasjoner eller penger fra pengeskrinet. I denne perioden organiserte han også våpen og ammunisjonstransporter mellom Murmansk og Petrograd. En av de største oppgavene var å transportere 4 britisk-bygde ubåter fra Murmansk til Østersjøen. Han hadde personlig kontakt med både Tsaren og Tsarinaen i denne perioden, og det finnes flere brev og telegrammer hvor Roshchakowsky er omtalt. Ett eksempel er disse sitatene fra brev fra Tsarinaen til Tsaren i november 1915:

“Vi hadde Mine Zizi til lunch i dag, hun hadde en hel rapport med anmodninger fra forskjellige kvinner som ønsker å møte meg. - Roshchakowsky var interessant, jeg ba ham om å skrive et notat til deg. Det gjelder jernbanelinjen til Arkhangelsk, som han hevder kan bli 7 ganger raskere enn den er i dag. Ugariumov sendte ham hit spesielt i anledning saken om P. verket, men han benyttet anledningen til å fortelle meg hvor vanskelig det er for Ugriumov å gjøre noe, ettersom han ikke har fått noen offisiell makt, selv etter så mange måneder.

Nå sies det at det vil bli opp til Militæret å gi ham hjelp, men det burde ikke være nødvendig siden det er stille her; det er ingen hendelser eller opptøyer i det hele tatt. Videre hadde han spurt han om han

Famileportrett

offisielt kunne få ansvar for å se til jernbanen, men Forsvarsministeren hadde sent det videre til Rukhlov. Hvis han hadde fått dette ansvaret kunne han gi ordrer og ingeniørene ville måtte høre på ham. De som ikke jobbet kunne han bytte ut og de som var flinke kunne han belønne. Han kunne prioritere flere godstogavganger og han kunne fremskynde anleggsarbeidene med linjen osv. Roshchakowsky ba meg om å snakke med deg som Øverstkommanderende siden dette er et så viktig område nå, og så mye avhenger av at alt blir skikkelig regulert så snart som mulig.”

“Jeg sender deg Roshchakowsky’s rapport - den er ganske fortrolig. Jeg ba ham innstendig om

å skrive det utførlig slik at det blir helt klart for deg, og jeg er sikker på at du vil være enig i hovedpunktene. Mannen er meget energisk og full av gode intensjoner og ser helt klart at disse tiltakene vil kunne virke mye bedre med litt hjelp og noen få endringer - så du må lese nøye gjennom det.”

5. juli 1916 ble Roshchakowsky sent tilbake til Petrograd. Han ble nå forfremmet til Kommandør og fikk stillingen som adjutant for Marineministeren.

Gjennom karrieren sin som marineoffiser og diplomat reiste Roshchakowsky over hele Europa, ofte med hele familien. Av og til var oppdragene hemmelige og han var involvert i mange militære prosjekter. Han benyttet en smart måte å gjemme unna hemmelige meldinger på; han hadde alltid med seg et portrettbilde av sin kone i glass og ramme, og i dette bildet var den nederste delen helt sort. Her hadde han skrevet hemmelige meldinger inn i sotet glass slik at det var umulig å oppdage mot den sorte bakgrunnen på bildet. En av disse glassplatene er bevart og inneholder en melding om problemer med våpentransporten til Hvitehavet den strenge vinteren 1915/16.

Revolusjonen.

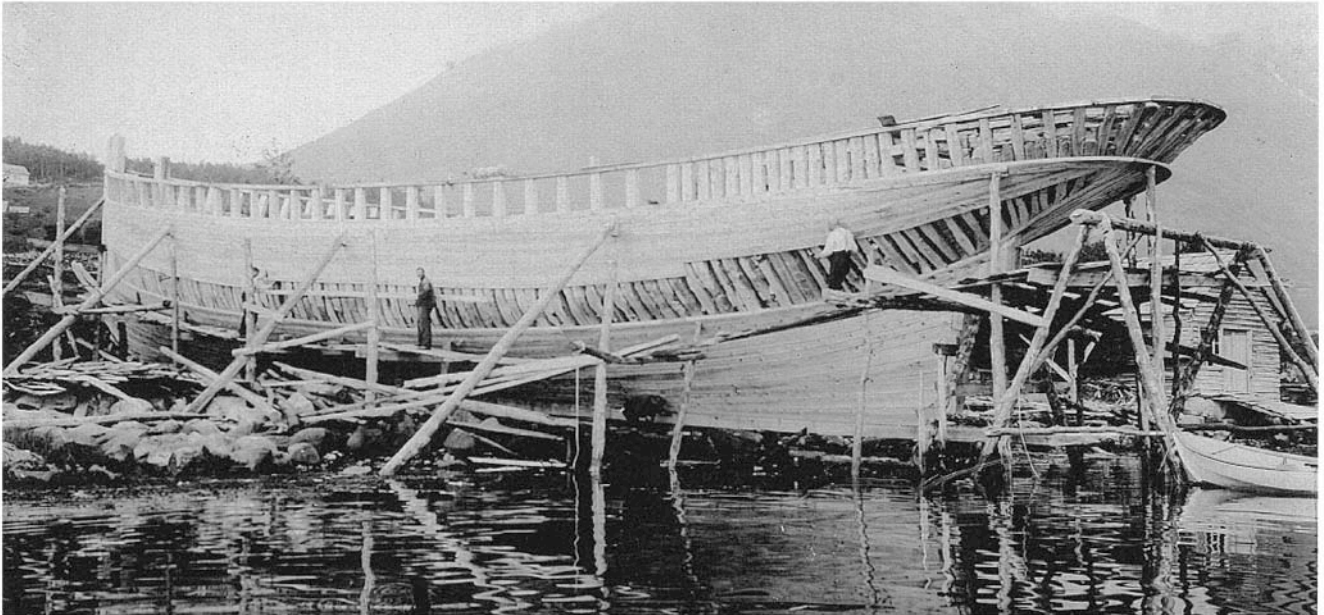
Da de første tegnene til at noe var i gjære begynte å komme til overflaten, bodde de fortsatt i Petrograd. Den første hendelsen som ledet frem mot revolusjonen var opptøyene på krigsskipet Aurora som lå ved marinebasen i Kronstadt. Heldigvis var Roshchakowsky bortreist på et oppdrag, hvis ikke er det stor sannsynlighet for at han ville ha blitt skadet eller drept under disse opptøyene.

En venn av Roshchakowsky i Petrograd på denne tiden var advokaten Alexander Kerensky. Han var en fremtredende sosialist og var medlem av Dumaen, og i desember 1916 ba han Roshchakowsky om å ta kommandoen over Kola-avsnittet i marinen, med Admirals grad. Roshchakowsky lot seg overtale på én betingelse: at han og hans familie ville bli innvilget utreisettillatelse fra Russland hvis tilstanden i Russland skulle forverre seg og bli kaotisk.

Dronning Olga av Hellas

Mange slektninger og kjente forsøkte å fraråde ham fra å reise tilbake til Arkhangelsk. Roshchakowsky's fetter Davidov tilbød seg å hjelpe til med å investere noen av familiens verdisaker på en sikker måte i vesten, men både Roshchakowsky og hans kone nektet, noe de sannsynligvis skulle komme til å angre på senere i livet. Tilbake i Arkhangelsk bodde familien i Salombola på andre siden av elven Dvina. Salombola var kjent for en meget stor verftsindustri og Arkhangelsk var på denne tiden blitt en av Russlands største byer, med mye handelsvirksomhet med Nord-Norge, den såkalte Pomor-handelen (Pomor var det russiske navnet på regionen rundt Kvitesjøen). Roshchakowsky oppholdt seg for det meste i Murmansk hvor hans primære oppgave var å sikre forsyningslinjene for allierte forsterkninger via Murmansk. Etter hvert ble hans arbeid i Murmansk mer og mer vanskelig, samtidig som den politiske situasjonen i Russland var på bristepunktet, og han følte at det ville være en stor risiko for ham og hans familie å bli værende i Russland. Roshchakowsky dro derfor til Petrograd sommeren 1917 for å be Kerensky, som nå var leder for den midlertidige regjeringen,

*Bilde som trolig er av D/S Malula på beddingen på Skålafjæra.
Utlånt av Knut E. Skåla. Kilde Skålurensamlinga*

om tillatelse til å emigrere med familien sin. Dette ble innvilget, og 15. september tok han avskjed fra Marinen og gikk tilbake til utenrikstjenesten.

I mellomtiden kom Oktoberrevolusjonen (1917) som endte med at Bolsjevikene under Leo Trotsky og Vladimir Lenins ledelse overtok makten. Den midlertidige regjeringen til Kerensky kapitulerte 25. oktober, og allerede dagen etter ble den nye Russiske Sovjetkongressen etablert og makten ble formelt overlevert til det Sovjetiske Rådet for Folkets Kommissærer. Vladimir Lenin ble valgt til formann og andre viktige utnevnelser inkluderte blant annet Leo Trotsky og Joseph Stalin.

Ferden mot Norge.

Roshchakowsky ble straks fjernet fra sin stilling i utenrikstjenesten av Bolsjevikene. Han reiste da tilbake til familien som fortsatt oppholdt seg i Arkhangelsk, hvor han begynte å jobbe med å sette seg inn i fiskeindustrien. Kanskje han var blitt inspirert av samtale med Berner Garvik på Hankø noen år tidligere? Han forsøkte sågar å kjøpe et fiskefartøy, men uten hell. De hadde heldigvis fortsatt emigrasjonspapirene i orden og begynte derfor å vurdere hvor de skulle reise. Tyskland var ikke aktuelt ettersom Russland fortsatt var i krig med Tyskland. Frankrike ville sikkert bli overlesset med emigranter, og England virket for langt borte. Det var da Roshchakowsky traff en norsk forretningsmann som var gift med

en russisk kvinne, og gjennom samtaler med disse kom han frem til at Norge var et godt valg. Roshchakowsky reiste først alene til Norge, og hadde smuglet med seg smykker og pengesedler sydd inn i et magebelte og i linningen på frakken. Han kom seg trygt frem til Norge og søkte om innreisetillatelse for seg og sin familie. Dette ble først avslått og i sin fortvilelse gjorde Roshchakowsky da noe han sjelden gjorde, nemlig å utnytte sine høytstående forbindelser. Han skrev brev til sin nære venninne, tidligere Dronning Olga av Hellas som nå levde i England, for å be henne om å skrive et rekommandasjonsbrev til Kong Haakon og bekrefte at Roshchakowsky-familien var skikkelige folk som trygt kunne gis innreisetillatelse. Dette virket, og Kong Haakon intervenerte slik at avslaget på innreisetillatelsen ble omgjort. Senere fikk Roshchakowsky audiens hos Kong Haakon og fikk anledning til å takke kongen personlig. I følge Roshchakowsky var kongen en meget bedårende mann.

Etter at innreisetillatelsen var klarert snakket han blant annet med en advokat i Bergen for å søke råd om hvor det var best å plassere pengene sine. Advokaten anbefalte fiskerinæringen, og det var da Roshchakowsky gjenopptok kontakten med Berner Garvik.

I mellomtiden opplevde hans kone og datteren Malula en meget tøff vinter i Arkhangelsk, med

ekstrem kulde og stor matmangel. Huset de bodde i var i meget dårlig forfatning med rotter over alt. Datteren Malula ble meget dårlig og var sengeliggende nesten hele vinteren. Pengene hadde tatt slutt, og da situasjonen ble skikkelig kritisk, sendte fru Roshchakowsky brev til den engelske sjefen for den allierte flåtestyrken i Murmansk, Admiral Kemp, som var en god venn av Roshchakowsky. Han ble meget overrasket over denne situasjonen og var bare glad for å kunne hjelpe. Han sendte forsyninger og så til at de hadde det bra inntil Roshchakowsky plutselig en dag returnerte fra Norge. Han hadde da seilt fra Vestlandet med en ishavsskute som han hadde fått bygget ved Knut Skaalas verft i Rosendal sammen med Berner Garvik. Båten ble bygget på Skålafjóra ca. 500 meter fra det mer kjente Skaalurens verft. Skuta var oppkalt etter datteren og het D/S Malula, og var med sine 103,8 fot og 174 brutto register tonn i mange år den største ishavsskuta i Norge. Hun ble bygget med en 2 sylinders compound maskin fra Bergens Mek. Verksted.

Familien reiste nå sammen tilbake til Vestlandet via Tromsø. I Tromsø ble det feilaktig spekulert i at dette var en rik russer som var på vei til USA med sin familie. Dette er blant annet referert i boken 'Dramaet i Nord-Atlanteren' [3] skrevet av Trygve Nordanger. I ettertid kan man forestille seg at den kløktige Roshchakowsky faktisk kan ha plantet denne villedende informasjonen med vilje for å skjule for de nye russiske revolusjonære

myndighetene hvor de egentlig skulle reise hen. Senere uttalelser av Roshchakowsky kan også tyde på dette.

Espevær.

På veien sydoover stoppet de i Bergen og bodde en stund i Parkveien hos en familie som het Aller, mens Roshchakowsky ordnet med penger og forretningsforbindelser. I Bergen kom Roshchakowsky etter sigende også i kontakt med skinn-Rieber som også var en bekjent av Berner Garvik. Hr. og fru Roshchakowsky var skjønt enige om at de hadde opplevd nok spenning og uro, og hadde allerede bestemt seg for å dra til Espevær. *"Et aldeles nydelig fiskevær på Vestlandet, og der bodde jeg med mine foreldre i 3 år"* sier Malula i sine memoarer [1]. Hun sier videre at *"Forholdene der ute var så annerledes enn det jeg noensinne har sett. Og vi var like fremmede for Espeværingene. Det var ikke noen sin skyld."* I Espevær fikk de bo hos Berner Garvik i det store huset som var et av de første husene som ble bygget i Espevær, med salteri i første etasje og plass til to familier oppe. Huset ble bygget i 1821 av Knivsberg og Helgesen fra Stavanger. Russerne ble godt mottatt i Espevær, men som Anna Olsen [14] erindrer så var det visstnok noen som irriterte seg litt over at disse russerne tydeligvis ikke var vant til at de ikke skulle gå rett over marken og trække ned gresset før det skulle slås! Folk som husker Roshchakowsky betegner han imidlertid som en meget behagelig mann.

*Berner og Oleana Garvik
Foto fra Erling og Anne Lise Garvik*

Berner Garvik var en av de mest driftige og ikke minst fremsynte fiskereidene i Sunnhordland på den tiden, med en stor flåte som drev både med sildefiske, makrellfiske og selfangst. I tillegg drev han med trelast og sildehandel. Han hadde eget salteri og trankokeri på Concordia ved Svartesjøen i Espevær. Han var også meget samfunnsengasjert og donerte i 1908 materialer

*Huset til Berner Garvik med trelastlageret utenfor
Foran huset ligger "Virginia" som Garvik brukte til lystbåt
Gammelt postkort fra Espevær*

til å få bygget bedehus i Espevær. Rundt århundreskiftet dro han og mange andre redere i Espevær over til Yarmouth og Lowestoft i England og skaffet seg billige brukte engelske havgående slupper. Disse var karakteristiske båter med stor seglføring, kvasse i baugen og fin innsving under hekken. Han var den første som fikk installert motordrift i en fiskebåt i Hordaland da han i 1903 fikk montert inn en dansk Alfa motor på 12 HK i kutteren Alfa som var bygget på Løfallstrand i Kvinnherad året før. Hans Paulsen [14] har fått gjenfortalt at det var stor oppstandelse første gang denne båten tøffet inn gjennom sundet i Espevær – folk løp etter sigende langs kaiene og måpte etter denne farkosten som beveget seg uten segl og sa 'tsjugg, tsjugg, tsjugg'! Han var raskt ute med å montere motor i flere av sine skuter, og i 'Rogaland fiskesoge' heter det at seglskuta

Gruppebilde på "Virginia" 1918. Midt på bildet med pelsjakke står Maria Sergejevna . Ved siden av henne t.h. Malula og Oleane Garvik. Helt til høyre Berner Garvik

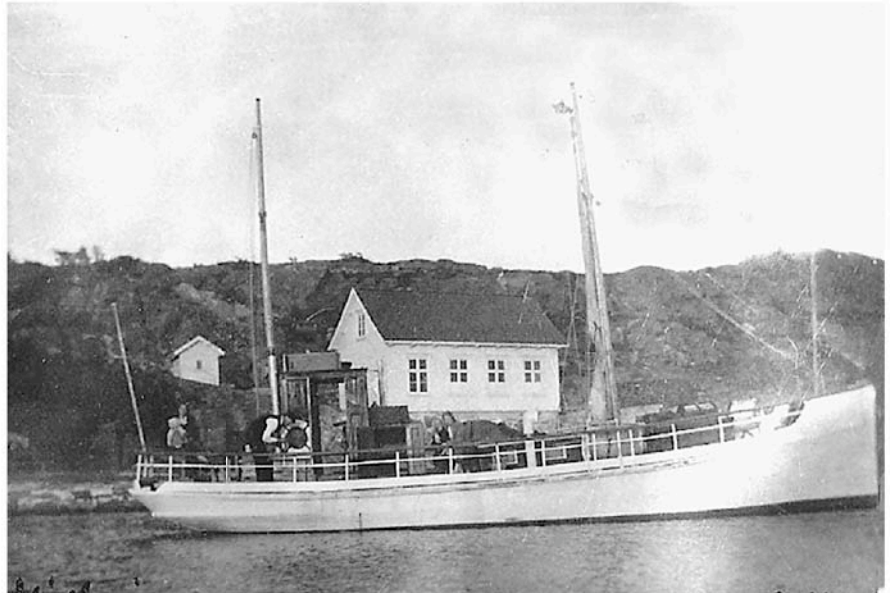
Garvik som var eid av Ole og Berner Garvik var 'den første sildeseglaren med motor'. Finnås var et forgangsdistrikt med hensyn til motorisering av fiskeflåten. Ifølge statistikker fra NOS, Norges Fiskerier, så øket prosentandelen av fiskefartøyer med motor i Finnås fra skarve 3,3 % til hele 73,3 % i tiårsperioden fra 1910 til 1920. Berner Garvik

var gift med Oleane Beathe Kristiansen fra Fredrikstad og hver sommer dro han på ferie til Hankø. I 1913 kjøpte han en stilig steamyacht fra England som het Virginia, og denne ble ofte benyttet på turene til Hankø. En annen båt som også ble benyttet en del til reisene til Hankø var Victoria.

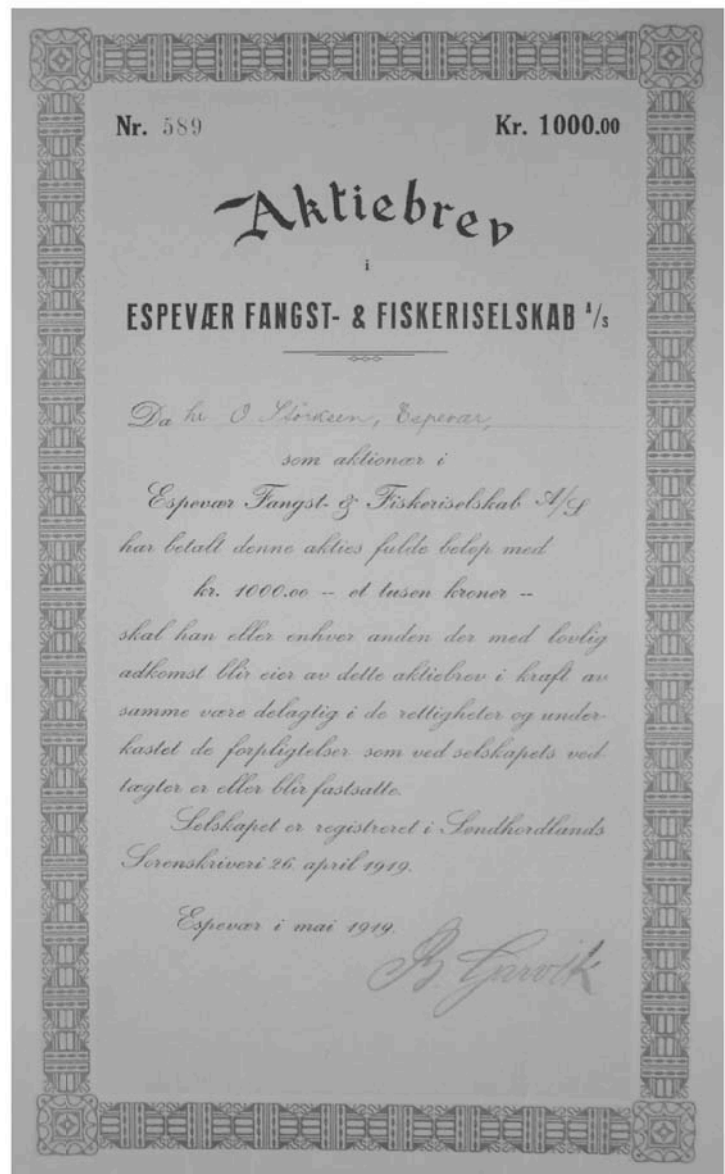
Berner Garvik var også sentral under etableringen av Espeværs Gjensidige Assuranceforening i 1906 og Espevær Fangst- og Fiskeriselskab A/S i 1919. Han ble direktør for Fiskeriselskapet og satt i direksjonen i Assuranceforeningen. Espeværs Gjensidige Assuranceforening eksisterer faktisk fremdeles den dag i dag.

Espevær Fangst- og Fiskeriselskab etablerte også sitt eget verksted, Espevær Mekaniske Verksted, med egen slipp og verkstedsbygning på Ådnøy'no. Samtidig fikk de anlagt en molo tvers over sundet mellom Ådnøy'no og Baadeholmen. I følge Fritjof Fylkesnes [14] som bor på Ådnøy'no hendte det visstnok en gang at D/S Malula veltet over på den ene siden mens hun lå på denne slippet. Slippet på Ådnøy'no står der den dag i dag og er fortsatt i bruk.

Fra Espevær drev Roshchakowsky skuta D/S Malula og i 1919 gikk han inn i Espevær Fangst- og Fiskeriselskab. Selskapet hadde en aksjekapital på Kr. 600.000 fordelt på 600 aksjer, hvorav Roshchakowsky og firmaet Chr. Marnakoff & Co. i Arkhangelsk stod for 212 aksjer, dvs. mer enn en tredjedel av aksjene. Trolig bestod Roshchakowsky sitt aksjeinnskudd av skuta D/S Malula til en verdi av Kr. 225.000, men dette er ikke bekreftet. De øvrige aksjene var blant annet fordelt på medlemmer av familien Garvik i Espevær og kjøpmann Thorvald Johan Kyvik i Haugesund. Selskapets formål skulle være ” Fangst i Ishavet av sæl, bjørn og hvalross og fiskeri ved den

“Victoria” i Espevær ca 1920

Kopi av aksjebrev Espevær Fangst og Fiskeriselskap. Donert av Håkon Størkson

D/S "Malula" på slipp på Ådnøy'no i 1920

norske kyst og Island med garn og snurpenot samt salteri – handelsvirksomhet – og import og eksport paa Rusland saasnt der blir aapent marked". Selskapet skulle altså drive forretninger med Russland, ettersom Roshchakowsky hadde mange forbindelser der. D/S Malula gikk inn i flåten som ble kontrollert av Espevær Fangst- og Fiskeriselskab, sammen med blant annet skutene D/S Markrel, D/S Enos, D/S Isod, D/S Utnøring, D/S Havfruen og D/S Alfa.

En av skipperne på D/S Malula var Peder Pettersen fra Tromsø, og han omtalte ishavsfarten med D/S Malula og de andre skutene i et brev til Kari Shetelig Hovland omkring 1977 [5]. I brevet heter det blant annet:

*Berner Garvik sin hytte på Hankø
Foto fra Anne Lise og Erling Garvik*

"Antal skinn i sesongen kunde variere fra ca 800 til 15 – 1600 efter størrelsen på dyrene. I vesterisen som disse skutene helst drev, var det meget store dyr. Klappmys og hettekaller (hann- klappmys). Og det var dyr vor man kunne få en tønne spekk og mer av. Mit første år på Ishavet med Espeværskuter var i 1918 med Utnøringen og da var jeg skytter. Jeg var da i rederiet til og med 1923. Da førte jeg sælfanger D/S "Malula" av Haugesund. Det var en stor skute. Og da jik vi til Vesterisen 3 Mars."

Videre sier Pettersen følgende i sitt brev:
"Spekket av ishavsprodukterne blev i alle år fordampet til tran på Concordia i Espevær. Garvik kjøpte all fangst både spekk og skinn. De var lite Espeværfolk som reiste til Ishavet, såvit jeg minnes var de kun 4 – 5 mann som var med en eller to sesonger. Ellers var både skipper, skytterer og fangstfolk fra nordnorge og helst fra Tromsø".

Peder Pettersen var en av de få skipperne utenifra som slo seg ned i Espevær for godt. Han giftet seg her og bodde i Espevær til sin død i 1980.

Roshchakowsky stod selv for driften av D/S Malula, og organiserte tre handelsturer til

Arkhangelsk i 1918 og 1919. På en av disse turene hentet han ut de siste eiendelene og møblene som familien hadde forlatt i Arkhangelsk. Det sies at det var mye til overs som de selv ikke hadde plass til og således ble mange bruksgjenstander, blant annet en del høye lystestaker og blomsterpidestaller gitt bort eller solgt til folk i Espevær.

Håkon Størkson [14] som antakeligvis er en av de ytterst få gjenlevende som faktisk husker Malula, minnes at en av de tingene Malula hadde fått av

sin far etter denne turen til Russland var et flott lite russisk trekkspill. Håkon var da bare 4-5 år gammel og han husker at han ble veldig begeistret for dette trekkspillet. De voksne syntes vel egentlig at det var litt rart at en jente skulle ha et trekkspill – den gangen var det nok bare mannlige spellemenn, og det hele endte opp med at Håkon til sin store glede fikk dette trekkspillet i gave av Malula. Håkon forteller videre at han og broren som gutter flest var veldig opptatt av 'mekaniske greier'. Etter hvert ble fristelsen for stor og de bare måtte skru fra hverandre trekkspillet for å se hvordan det var inni. Det beklagelige var imidlertid at de aldri klarte å sette det sammen igjen!

Malula.

Tiden i Espevær må ha vært meget tøff for lille Malula som bare var 11 år gammel da de kom til Espevær. Selv om hun allerede hadde vært med på veldig mye i sitt korte liv og hadde reist rundt hele Europa og bodd mange forskjellige steder, så var nok de enkle kårene i Espevær en helt ny erfaring. Hun var underlagt en meget streng oppdragelse og holdt allerede på med studier som gikk langt ut over det som var normalt for andre barn på den alderen. For henne var den strenge oppdragelsen sikkert blitt en vane, men folk reagerte likevel når de opplevde at hun fikk beskjed om å sitte helt rak i ryggen og ikke snakke under måltidene. Hun måtte også lære seg norsk, eller '*rett og slett strilamål*' som hun sier i sine memoarer. Hun hadde hatt egen guvernante i mange år og hadde allerede lært seg engelsk, fransk og tysk.

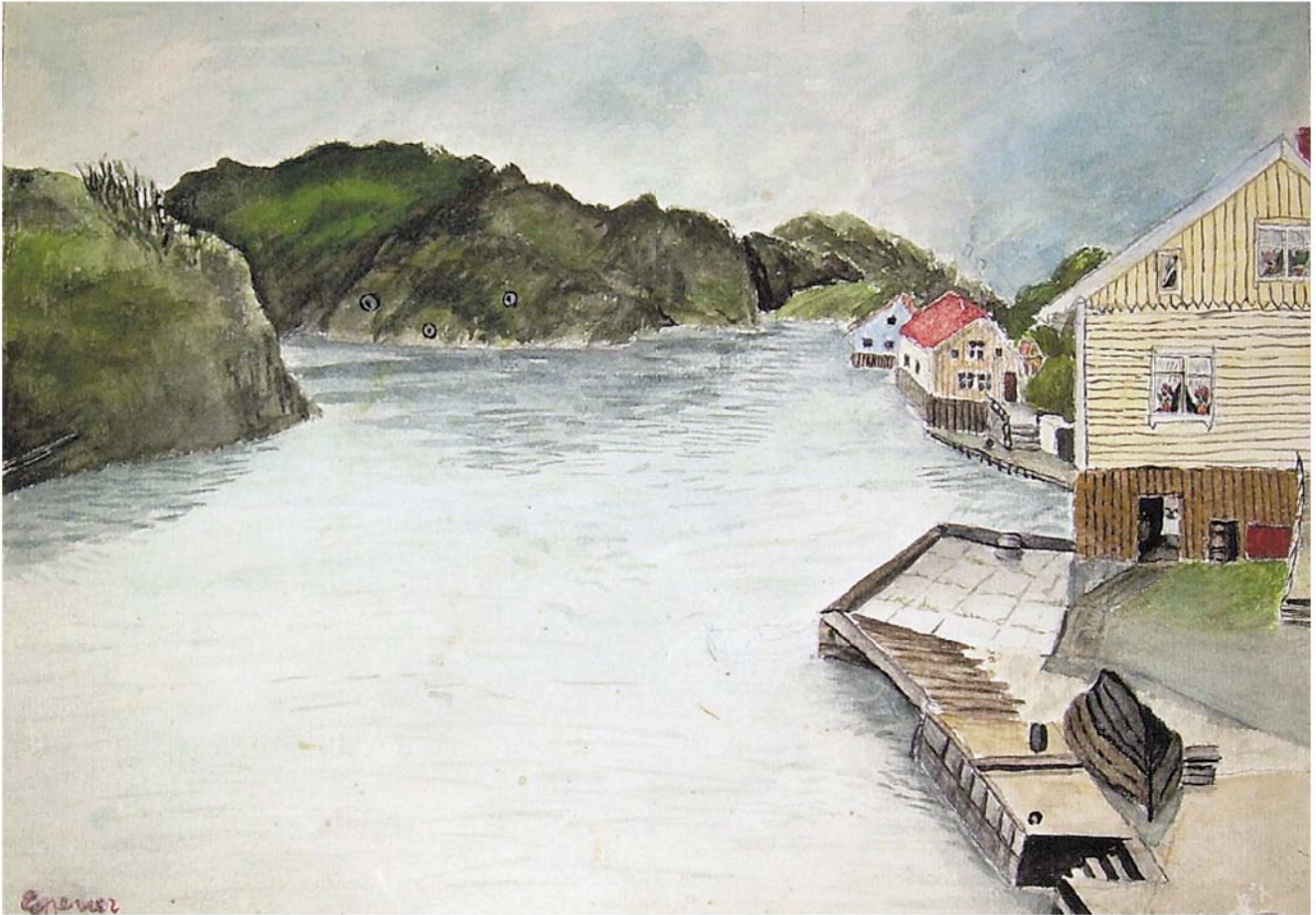
Roshchakowsky var veldig opptatt av datterens utdannelse og han fikk gjennom noen bekjente i Paris vite at det amerikanske YMCA (KFUM) hadde etablert et korrespondansekurs på

russisk som omfattet første middelskole pensum og som førte frem til artium. Han bestilte alle bøkene og begynte å undervise Malula selv. For å vedlikeholde de språkene hun allerede hadde lært, innførte Roshchakowsky den rutinen at de kun snakket russisk før kl. 09.00 om morgenen og etter kl. 21.00 om kvelden. Ellers så snakket de kun engelsk og fransk, annenhver dag. I tillegg til all lekselesningen måtte hun hjelpe til i huset, både for sin egen familie og for Garvik familien.

Malula var meget kunstinteressert, og gikk i lære hos den kjente maleren Ole Frøvig i Haugesund. Ole Frøvig var mest kjent for sitt bilde 'Bordbønn' fra 1904 som viser en familie fra enkle kår som ber bordbønn før et måltid. Malula likte å male og det finnes et fotografi hvor hun står foran et staffeli og maler på Garviks landsted på Hankø. Roshchakowsky-familien var ofte med Garvik til

Malula maler foran "Victoria" på Hankø tidlig på 1920-tallet

Skisse fra Espevær laget av Malula

Hankø om somrene. Det finnes også en original fargelagt skisse fra Espevær som Malula har laget. Denne har barnebarnet til Berner Garvik, Erling Garvik [14] har tatt vare på.

Moren til Malula, Maria Sergejevna Mezenzoff var meget religiøs, og Malula har fortalt at den første gangen de kom inn i bedehuset i Espevær hadde hun stoppet opp foran en hvit lapp som hang på veggen og bedt Malula om å oversette dette. På lappen sto det "Spot inkje på golvet", og moren hadde blitt meget overrasket, da hun trodde det var et skriftsted eller lignende som stod der! Senere gikk hun og datteren Malula ofte på bedehuset. Malula var også oppdratt i den kristne tro og har fortalt i sine memoarer at hun hver dag sa sin 'Fader vår' på Russisk. I spesielt vanskelige stunder ba hun en sjelden gang en bønn som hun hadde lært av sin far:

*Herre, ikke forlat meg villfarende menneske!
Ditt navn er Kraft, styrk meg famlende avmektige!
Ditt navn er Lys, gjennom min sjel, som er
formørket av livets strid og lidenskaper!*

*Ditt navn er Fred, la min flakkende sjel få fred.
Ditt navn er Barmhjertighet, vær fortsatt
barmhjertig mot oss!*

Navnet til Maria Sergejevna var så vanskelig at folk i Espevær bare kalte henne for "Mrs." (Misses). Hun ble fort kjent med alle og var meget populær. Hun var alltid opptatt av å hjelpe andre. Det ble etter hvert kjent i bygden at hun var utdannet sykepleier og operasjonssøster, og det hendte rett som det var at hun ble tilkalt for å hjelpe til hvis noen ble syke eller skadet i Espevær. Folk hadde som oftest ikke penger og forærte i stedet Maria Sergejevna gjenstander som takk for hjelpen. Blant disse gjenstandene er et flott åkle som Malula's sønn Eugen Aleksander Sergei Buvik i Stavanger har tatt vare på. Hun var også flink til å holde kontaktene med hjemlandet og russiske emigranter i andre land, særlig Frankrike. Det var som regel triste nyheter; mange av deres kjente i Russland var døde og mange av emigrantene, særlig i Frankrike, levde visstnok under ganske kummerlige forhold.

Roshchakowsky drev også med litt andre sysler enn fiskerier. Vi har beviser på at han bl. annet skrev en del lengre rapporter og brev til den europeiske pressen, kanskje han hadde freelance oppdrag som korrespondent? Ett slikt brev, skrevet på fransk, tysk og engelsk, er faktisk bevart i det Hollandske Nasjonalarkivet og inneholder en formaning om hvordan vesten burde forholde seg til Russland etter første verdenskrig. Ref. [13] I tillegg underviste han i språk og det var mange i Espevær som lærte engelsk av Roshchakowsky på den tiden. Blant annet har Anne Lise Garvik [14] som bor i Garvik-huset i dag fortalt at hennes mor, Alice Eiken tok engelsktimer hos Roshchakowsky. Alice Eiken var sammen med Åse Cederquist blant Malula's venninner på Espevær. (Åse Cederquist var en svensk jente som familien Garvik hadde tatt til seg.)

Til å begynne med gikk det godt med forretningene til Espevær Fangst- og Fiskeriselskab, men det varte ikke lenge. Forholdene i Nord-Russland utviklet seg raskt slik at det var umulig å satse på noen handelsvirksomhet der. Det ble med D/S Malula's tre turer dit. Allerede i 1919 begynte tapene å komme. På en enkelt last med islandssild på rundt 1200 tønner ble det et tap på ca. Kr. 100.000. Lasten var blitt sent til Antwerpen, men ble ikke solgt og måtte bringes tilbake. Silden var da blitt ødelagt og kunne ikke lenger selges. I vårsildsesongen 1920 drev selskapet både med ising og salting av sild i stor stil, begge deler med store tap. Også ishavsfangsten gikk dette året med tap. Tapene skyldtes den vanskelige eksportsituasjonen, "der de par sidste aar har lagt en død haand over hele den norske fiskerinæring", som akkordstyret uttrykte det våren 1921 da det ble tatt opp akkordforhandlinger med Espevær Fangst- og Fiskeriselskab. Akkordforhandlingene førte ikke frem, og 2. juni 1921 ble boet tatt under skifterettens behandling som konkursbo. Den 14. februar 1922 ble konkursinnberetningen ferdigstilt. Ifølge konkursinnberetningen [12] var det en stor

Malula til venstre med venninne på Hankø 1923

Espevær 1923

Alice Eiken til høyre og venninne - kanskje Åse Cederquist

underdekning på Kr. 473.391 mellom boets aktiva og kravene i boet. Videre påpekte kreditorutvalget en del uregelmessigheter ved selskapets regnskapsførsel, samt en uforsvarlig oppskrivning av selskapets verdier. Etter omstendighetene fant kreditorutvalget "dog ikke at der er nogen grund til at gjøre noget ansvar gjældende, da bøgerne for øvrig er greit og ordentlig ført." Beretningen

varslet også at behandlingen av saken med endelig oppgjør ville kunne ta lang tid, ettersom det forelå et uavklart forhold om hvorvidt Chr. Manakoff & Co., som var en av Roshchakowsky sine forretningsforbindelser, hadde heftelser i 4 av selskapets skip. Ifølge beretningen var de største postene på aktivasisiden i boet verdsatt som følger:

D/S Malula	Kr.	70.000
Eiendommen Concordia	Kr.	50.000
M/K Enos	Kr.	24.000
M/K Havfruen	Kr.	22.000
M/K Makrell	Kr.	14.500
M/K Isodd	Kr.	14.500
Fortjeneste fra skipenes siste ekspedisjoner	Kr. ca.	10.000
Salg av diverse løsøre	Kr. ca.	8.000

Kreditorutvalget fikk rett i sin antagelse om at saken ville kunne ta lang tid; og først 5 år senere, 17. febr 1927 ble boet gjort opp. De største uprioriterte kravene i boet var som følger:

Chr. Manakoff & Co.		
v/Roshchakowsky	Kr.	134.000
A/S Fellesbanken	Kr.	123.000
Berner Garvik	Kr.	122.000
Haugesunds Privatbank	Kr.	94.000

Ved oppgjøret fikk de uprioriterte kravene kun 3,5 % dividende, totalt Kr. 17.520 på deling etter forholdstall. Chr. Manakoff & Co. v/ Roshchakowsky fikk kun tildelt Kr. 4.654 og de hadde dermed i realiteten tapt nesten hele sin opprinnelige innsats på Kr. 225.000. Det finnes lite opplysninger omkring Chr. Manakoff & Co. og dets forhold til Roshchakowsky, men det faktum at de oppnådde en så liten tildeling kan tyde på at de ikke nådde frem med sine påståtte heftelser i 4 av skipene til Espevær Fangs- og Fiskeriselskab.

Selv om Roshchakowsky hadde vært en høytstående diplomat, admiral og verdensmann, så var det ting som tydet på at han ikke var like flink med penger og økonomi. Da de dårlige tidene kom, måtte han begynne å selge unna eiendeler for å tjene til livets opphold. Etter konkursen i Espevær Fangst- og Fiskeriselskab måtte han ta seg alt mulig forefallende arbeid, fra å bøte garn til å undervise i språk, noe han var meget flink til. Litt

av en kontrast, fra å være en krigshelt under den Russisk-Japanske krig, og en del av Tsarens indre sirkler, til å bøte garn i Espevær!

Rent økonomisk så det nå ganske mørkt ut for den russiske familien, men Roshchakowsky ga ikke opp. Etter fredsslutningen etter første verdenskrig skrev han brev til den tyske ambassaden i Oslo med krav om å få tilbakelevert alle sine eiendeler fra Darmstadt. Begrunnelsen var at han hadde hatt status som diplomat ved krigsutbruddet. Etter en stund ble dette oppfylt, og utrolig nok fikk de tilsendt alle sine eiendeler fra Darmstadt i en polstret jernbanevogn som ble sent helt til Bergen! Alt var i skjønneste orden og ikke så mye som en teskje manglet! Her var mange verdifulle gjenstander, og de mest verdifulle ble sent til Oslo for å auksjoneres bort til høystbydende hos velrenommerede Wangs Kunst og Antikvitetshandel. Noe ble også solgt til folk på Espevær, blant annet et flott håndmalt teservise laget av Eellino & Commerell fra Odessa, som fortsatt er bevart i et hus på Espevær. [14] På denne måten klarte familien å livnære seg videre og hadde nok penger til å flytte til Haugesund, hvor det var større muligheter for at Roshchakowsky kunne arbeide som språklærer.

Haugesund.

I Haugesund fortsatte Roshchakowsky som språklærer, noe han hadde begynt med allerede i Japansk krigsfangenskap, og hadde fortsatt med i Espevær. Det ble etter hvert ganske moderne å lære språk hos M. S. Roshchakowsky i Haugesund, men det ble lange dager, han holdt vanligvis på fra kl. 09.00 om morgenen til 21.00 om kvelden hver dag! De ble ofte bedt ut, men måtte som oftest takke nei fordi de verken hadde tid eller penger til å drive en utstrakt selskapselighet.

Roshchakowsky fortsatte nå med sin bestefars arbeid med slektsgranskning. Han hadde tidligere, i 1914, klart å få tak i noen verdifulle slektsdokumenter fra en fjern slektning. Planen var da å få bearbeidet og presentert dette materialet for det Heraldiske Departementet for å få godkjent adelsslektens våpenskjold etc., men dette rakk han ikke å fullføre på grunn av utbruddet av 1. Verdenskrig. Disse dokumentene ble liggende igjen i en bankboks i Petrograd som

Michael Sergejewitch Roshchakowsky og Malula i Fecamp etter at hun hadde tatt artium i Frankrike

han ikke hadde tilgang til fra Norge. (Bankboks 920 i Junker Bank – denne er i ettertid blitt gjenfunnet og undertegnede jobber med å få ut dokumentene via en russisk arkivar i Petrograd. Disse dokumentene inneholder bl. annet alle Roshchakowsky sine tilsettingsbrev og lignende samt noen rekommendasjonsbrev signert av Tsar Nicholas II.)

I Haugesund fortsatte Malula med korrespondansekurset, og etter at hun hadde gjennomgått pensum til artium dro hun sammen med faren til den berømte gymnaset Lycee Pierre Corneille i Rouen i Frankrike for å avlegge Eksamen Artium. Dette gamle ærverdige gymnaset hadde en egen avdeling for norske studenter. Mens de var i Frakrike måtte Roshchakowsky reise vekk noen dager for å møte noen andre russiske emigranter i Frankrike. Da sa han til Malula, som skulle være alene igjen på hotellet noen dager, at hun alltid måtte ha med seg en bok når hun var nede for å spise, og lese i denne hvis hun ikke ville bli forstyrret av unge menn! Før de reiste hjem var

de en tur innom Fecamp på den franske vestkysten for å besøke noen venner der.

Ved museet i Haugesund har de bevart dagboken til Andrea Malmin som var en venn av Roshchakowsky familien. Den 30. mars 1924 skriver hun følgende i sin dagbok:

30.03.24: Russisk Greve

Og i dag søndag fikk vi visitt av Rastchakorvsky og fru. De var meget glad for blomstene, for det var nemlig fruens fødselsdag i dag. Og i fjor en gang som vi sendte roser, hadde de faldt til på deres bryllupsdag. Jeg måtte ta imot dem alene, for Severin var i fjellet med Rektor som hadde lyst til å gå til topps. Denne greve og frue er russere, som under krigen 1914 – 1918 er kommet her til Norge. Har visstnok mistet alt sitt. Underviser i sprog, er visstnok også agent. Fruen underviser i musikk. Har en ung vakker datter som vil inn på høyskolen i Trondhjem. Severin har skaffet henne inn på skolen for å kunne delta i Norskundervisningen. De gikk så meget turer her opp, og så ble vi da kjent med dem i fjor sommer. Sa dem, at de kunne gå her opp, når de hadde lyst, og de var meget takknemmelige for det. De kan litt norsk, men taler helst engelsk. Fine, høytannede mennesker. Han hørte nok til marinen, har nok også vært diplomat, tror jeg, oppholdt seg meget i Grekenland. Dronning Olga av Grekenland er datterens gudmor. De har mange bilder av henne og andre størrelser.

Ifølge boken “Kniga vospominaniy” [10] skrevet av Igor Mikhailovich Dyakonov (1915-1999) reiste M. S. Roshchakowsky av og til utenlands i denne perioden. Etter sigende var han faktisk også noen ganger observert i Russland, noe som normalt var å anse som ‘forbudt område’ for russiske emigranter på den tiden. Han besøkte også etter sigende regelmessig Maria Fedorovna i Danmark; hun var ex-Tsarina av Russland gift med Tsar Alexander III. Hun kom til Danmark i 1919 og var en samlende skikkelse for den russiske emigrantkoloni i Danmark. Disse memoarene inneholder et kapittel om perioden fra 1920 til 1945.

Dyakonov var historiker. Han bodde i St. Petersburg og hans far, Mikhail Dynakov, var

regnskapsfører ved den Russiske Ambassaden i Oslo fra 1921. Han har blant annet oversatt noen av Roald Amundsens bøker til russisk, og har senere skrevet bøker om Amundsen og polfarten. Han ble et offer for Stalinismen og døde i russisk fangenskap i 1938.

Igor Mikhailovich med familie bodde selv i Oslo fra 1922 til 1926. I 1928 var de tilbake en tur, og i 1944-45 var han i Kirkenes med den russiske hæren. Kapittel 2 av boken hans er viet til tiden i Oslo. På den tiden var det kun 5 russiske emigranter i Norge, og de møttes ofte på Ambassaden for å snakke om gamle dager. En av dem var maleren Karrik. Den delen som omhandler Roshchakowsky går slik:

“Den andre var Roshchakowsky. Jeg har aldri møtt ham og jeg har kun hørt om ham fra andre. Under krigen mot Japan var han sjef for destroyeren “Reshitelnyi”, som etter en trefning måtte trekke seg tilbake til Chifu i Kina hvor den ble tatt i arrest av Japanerne. Roshchakowsky forsøkte å senke destroyeren mens den ble tauet ut av Japanerne, på samme måten som de hadde prøvd med “Stereughshchiy” uten hell. Han kom i slåsskamp med en Japansk soldat, men fikk hoppet i sjøen og svømte i land. Etter det dro han tilbake til Russland og ble dekorert og feiret som en helt. Senere tok han del i oppbyggingen av jernbanen til Murmansk. Etter at skipet “Varyag” ble brakt tilbake fra Japan tok han kommandoen ombord under 1. verdenskrig. I 1918 hoppet han igjen i sjøen da engelskmennene forsøkte å okkupere skipet. Etter det emigrerte han til Norge og jobbet som megler i fiskeriene. Han besøkte ofte den Russiske handelsdelegasjonen i Oslo for å vise sin lojalitet. Det plaget ham ikke å besøke enken til Tsar Alexander III, Maria Fyodorovna hvert år på hennes fødselsdag. Til tross for at det på den tiden var umulig for emigranter å returnere til Russland, så kjente han kanskje et magisk passord, fordi min far så vitterlig Roshchakowsky på gaten i Moskva i 1928. Den gangen mistenkte min far ham for spionasje. Roshchakowsky døde senere i et NKVD fengsel, men han var ingen spion. Han hadde returnert på grunn av sin patriotisme og sin tro på at storhetstidens Russland ville gjenoppstå i USSR (Dette har jeg fra boken “Memoirs of a prisoner” [Razgon] [8]).”

(Merknad: Her referer han til Lev Razgons bok ‘Dokument: Beretninger i novelleform’ [8] hvor M. S. Roshchakowsky betrodde seg til Lev Razgon i Butyrski-fengselet i Moskva og fortalte Lev at han alltid hadde hatt troen på at det store Russiske Riket ville gjenoppstå)

D/S Malula’s skjebne

Hun ble først solgt til A/S Solvang i Haugesund og deretter til Fridtjof Nagell Nordbø i Haugesund. Hun fikk nå fiskerinumner R-61-H. Senere skiftet hun eier flere ganger, og hun opererte fra Sunnmøre som selfangstskute i ishavet. I trettiårene ble hun solgt igjen og opererte nå fra Nord-Norge under navnet D/S Selis, med fiskerinumner T-91-T. I 1938 fikk hun installert ny motor, en 350 HK Wichmann semidiesel. I tillegg til Peder Pettersen som førte D/S Malula i begynnelsen av 1920 årene sier bilbrevet til D/S Malula at hun hadde følgende kapteiner:

Fra 1925 – Bertel Landmark

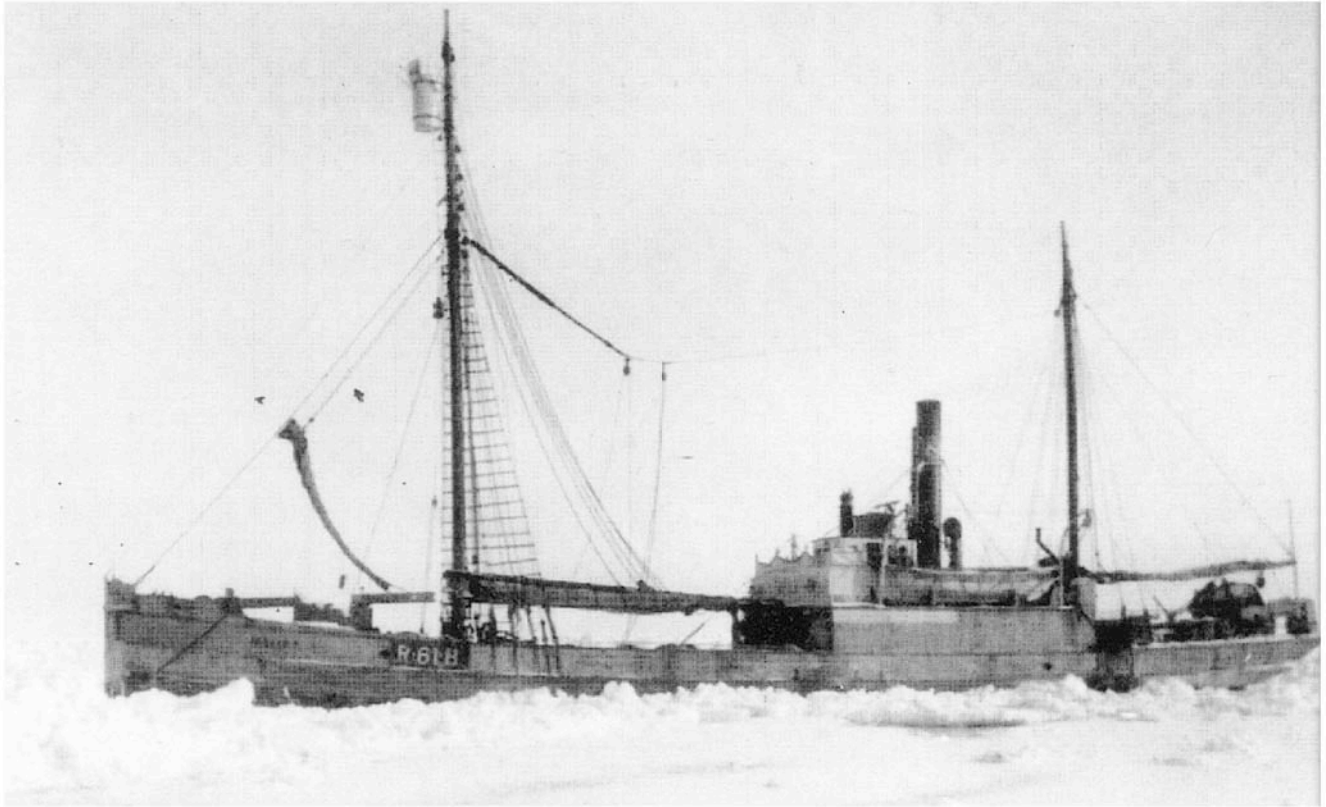
Fra 1930 – Hans Nøtvik

Fra 1935 – Ingvardt Johannessen

Da Norge ble okkupert av tyskerne i 1940, var hun ved Newfoundland og ble da rekvirert til å delta som transportfartøy for de Allierte styrkene. I 1942 deltok hun i en operasjon for å frigjøre Svalbard fra Tyskerne. Operasjonen ble utført sammen med D/S Isbjørn og hadde kodenavnet Operasjon Fritham. De brakte med seg 82 soldater fra Skottland via Island og planen var å landsette styrkene i Barentsburg. Før de kom så langt ble de imidlertid overrasket av tyske bombefly og begge fartøyene ble senket i Grøn fjorden 14. mai 1942.

Tilbake til Russland

I 1925 søkte Roshchakowsky, blandt annet via den russiske Militærattacheen i London, om tillatelse til å returnere til Russland for å slutte seg til Marinen, men dette ble avslått. Likevel returnerte han til Russland noen år senere og fikk jobb som sjef for internasjonal avdeling ved styret til INGRES, som var forskningsinstituttet til de Statlige Regionale Kraftverkene i Russland. Den 23. februar 1928 ble han imidlertid arrestert, og 25. mai samme år ble han i en egen høring dømt for overtredelse av §58-6 (Spionasje) og §58-11 (Deltakelse i kontrarevolusjonær virksomhet)

D/S "Malula" Vestisen

under hans eksilperiode. I en ny høring 13. juli samme år ble han imidlertid gitt tillatelse til å oppholde seg fritt i Sovjetunionens territorium. Til tross for denne dommen ble han etter sigende godt behandlet og fikk en del privilegier og til og med aksess til Stalin.

Det er uklart hva han bedrev i trettiårene, men på midten av trettitallet vet vi at han hadde mye kontakt med den kjente russiske revolusjonære vitenskapsmannen Nikolai Alexandrowitch Morozov. Morozov jobbet sammen med sin mye mer berømte kollega Anatoli Fomenko for å definere en helt ny historisk kronologi hvor de hevdet at den tradisjonelle tidslinjen var mer enn 1000 år feil. De hevdet f.eks å kunne bevise at middelalderen var mye kortere i varighet enn det som var den tradisjonelle oppfatningen.

M.S. Roshchakowsky korresponderte mye med Morozov om dette tema i denne tiden og mange av disse brevene er blitt tatt vare på og er senere gjort tilgjengelig på scannet format gjennom digitalarkivet til et Russisk Universitet på internet. Morozov jobbet med et stort verk som han kalte 'Kristus' og ifølge brevvekslingen mellom Roshchakowsky og Morozov skulle Roshchakowsky hjelpe Morozov med et prosjekt

for å få publisert, oversatt og mangfoldiggjort dette verket. I den forbindelse fremgår det av brevene at Roshchakowsky hadde kontakt med forsvarsminister Voroshilov som han kjente fra før, og benyttet Voroshilov for aksess direkte til Stalin for å få fremmet dette prosjektet.

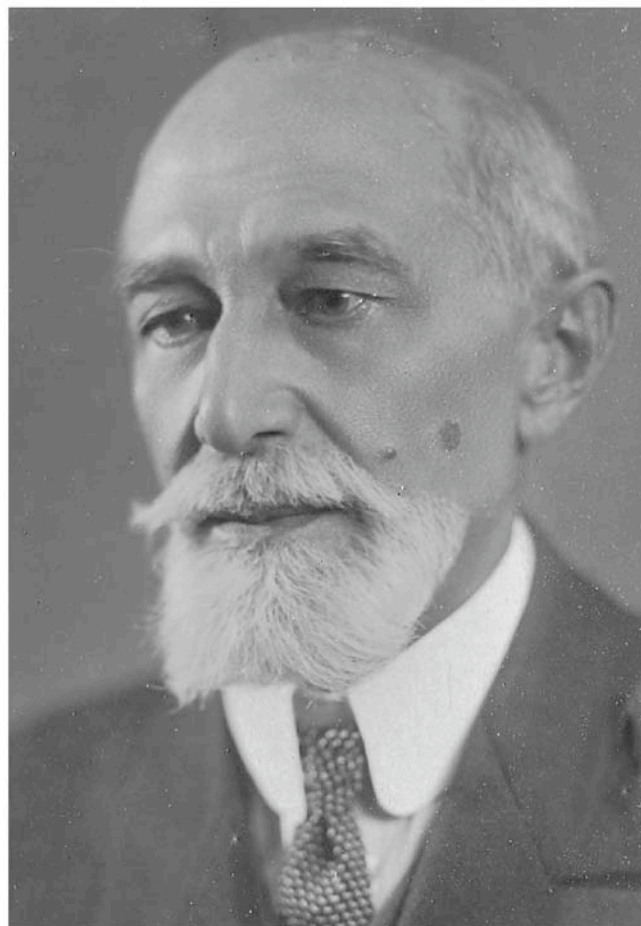
Han hadde det tydeligvis ikke helt lett i denne perioden, og i et brev av 7. desember 1933 informerer han Morozov om at "*Jeg ble sagt opp fra jobben i dag 'pga innskrenkning av personalet', men i virkeligheten var det for min opprinnelse*" (D.v.s. at han var sikker på at han mistet jobben på grunn av sin bakgrunn som militær og adelsmann fra Tsar-regimet). I et sitat fra et annet brev datert 2. jan 1935 opplever vi et rent nøddrop:

"Derfor bestemmer jeg meg til å spørre om hjelp. Jeg har mistet mitt arbeid pga innskrenkninger. Har verken egen bolig, penger eller formue. Derfor, må jeg ta arbeid, men jeg har intet nyttig yrke, og jeg kjenner ingen innflytelsesrike folk. I de siste 7 år var jeg ansatt som ingeniør, men fordi jeg ikke er så flink i dette (ingeniør) arbeidet, var jeg ikke lenge i denne jobben. Hvorfor ansatte de meg? - Fordi jeg var tilbudt, og med

store anstrengelser klarte jeg jobben til slutt og fordi jeg ikke kunne finne noe annet for å oppnå eksistensminimum. Det er 8 år siden jeg spiste meg mett. Hva mer kan jeg gjøre? – Vet ikke selv. Mine kunnskaper som var forventet fra vanlig marineoffiser og diplomat (i disse departementer var jeg selvfølgelig ikke ansatt), men etterpå er alt negativt: lyver ikke, bryter ikke sitt ord, ikke feiging, ikke bortskjemt, ikke lat, ikke uordentlig og ikke lager feil i kalkulasjoner. Selvfølgelig vet jeg noe, men det er bare så lite... I tillegg er jeg veldig herskesyk, energisk, rask og effektiv og omsorgfull til arbeiderne mine, men dette sømmer seg ikke til "eks-menneske". Jeg liker ikke meg selv, men har ingen tro på at jeg er et dårlig menneske. Hva prøver jeg på? – Jeg prøver på å få mulighet til å leve uten nød for resten av livet mitt, og arbeide for det så godt jeg kan. Hvis ikke pga den forbannede herre og fysiske hjelpeløshet, så kunne jeg bli en vaktmann. Ber Dere om å unnskyld meg, tenke litt og prøve å finne plass til meg. Før klarte jeg å hjelpe andre mennesker, nå er det jeg som trenger hjelp. Derfor kan Dere dreie et lykkens hjul. Jeg skammer meg for å bruke Deres tid. Jeg har hjem og brød bare for januar måned."

I mars 1935 ble han arrestert for andre gang og skrev da følgende til Morozov:
"Ved husundersøkelsen som skjedde da jeg ble fengslet i 24 dager ble alle mine dokumenter beslaglagt, og de er fremdeles ikke levert tilbake, deriblant vår brevveksling, så vel som mitt notat om stor propaganda av Deres arbeid. Jeg melder dette til Dere i tilfelle at dette notat får berømmelse. Selv, som jeg har skrevet til Dere tidligere, slapp jeg ikke dette notat ut, fordi den var laget spesielt for Dere i tilfelle Dere ønsket å bruke det selv. I fengslet fikk jeg beskjed om jeg vil bli innkalt for å snakke om tilbakelevering av dokumenter når det skal passe. Arrestasjonsgrunn er fremdeles ikke kjent for meg, siktelse var ikke lagt fram; befrielse er total og antakelig uten avsendelse fra Moskva. Ingen av mine bekjente var uroet, og jeg håper inderlig at Dere ikke ble uroet pga meg."

I 1937 ble Roshchakowsky igjen arrestert og ble nå plassert i det beryktede Butyrki-fengselet som var et 'transit' fengsel som var en mellomstasjon for de som skulle sendes videre til GULAG

*Michael Sergejewitch Roshchakowsky
i Moskva 1936*

fangeleirene. Han var nå klassifisert som såkalt 'Socially Dangerous Element'. I Butyrki-fengselet møtte han den kjente russiske humanist og forfatter Lev Razgon og de to holdt mye sammen den korte tiden de var på samme avdeling i fengselet. Lev Razgon har senere gjengitt sine samtaler med Roshchakowsky i et eget kapittel i boken 'True stories' som også er blitt utgitt på norsk under tittelen 'Dokument – Beretning i novelleform' (ISBN 82-7009-279-7) [8]. Roshchakowsky ble senere overført til KARLAG som var en fangeleir i Karaganda i Kazakhstan (En del av GULAG systemet). Her døde han sannsynligvis året etter, i 1938, 62 år gammel.

Det har vært forsket og skrevet mye om hvordan de forskjellige fangene reagerte på å bli sent i fangenskap under Stalins utrenskningsprosesser. Roshchakowsky som var en utpreget Tzarist skal etter sigende ha uttalt følgende om sin tilværelse i fangenskap. *"Jeg er fornøyd, hele mitt liv har jeg sett frem til å se Bolsjevikene bak lukke og lås i fengsel."*

I Butyrki-fengselet fortalte Roshchakowsky Lev Razgon at han hadde emigrert til Sverige under revolusjonen og at han ikke hadde noen familie. Dette var ikke sant og var sannsynligvis noe han sa med vilje for å beskytte sin familie mot forfølgelse fra Stalinist-regimet. Basert på sine mange samtaler med Roshchakowsky karakteriserte Lev Razgon, som selv var jøde, Roshchakowsky som en dedikert monarkist, nasjonalist og anti-semittist.

I ettertid er det overveldende å se alt det som M.S. Roshchakowsky hadde opplevd gjennom sitt liv. Tatt i betraktning datidens begrensede kommunikasjonsmidler, så er det særlig imponerende å erkjenne at denne mannen hadde vært flere ganger rundt hele kloden; to turer til og fra Japan i forbindelse med den Russisk-Japanske krig, tjeneste på så forskjellige steder som Hellas, Tyskland, St. Petersburg og Murmansk, så oppholdet i Norge, så perioden i Moskva og til slutt fangenskapet i Kasakhstan.

Fra Haugesund til Kristiansand

Roshchakowsky's kone Maria Sergejevna ble igjen i Haugesund med datteren Malula og hadde sannsynligvis kontakt med sin mann jevnlig gjennom brevveksling og gjennom beskjeder fra andre russiske emigranter som hun holdt kontakt med. Hun fikk sannsynligvis også vite at han var arrestert og når han døde, men hun var en rolig og sindig dame og gjorde ikke noe stort nummer av dette. Malula giftet seg 8. mai 1927 med Premierløytnant i Marinen, Ludolf Eide Buvik fra Haugesund. Selve vielsen fant sted i den Gresk-Katolske kirken i København, og på veien hjem igjen ble det litt forviklinger da det ble foretatt passkontroll om bord i passasjerskipet i Fredrikshavn i Danmark. Malula hadde jo ikke noe pass og dermed måtte de gå i land igjen, og først etter å ha fått hjelp hos den Norske Generalkonsulen kunne de dra videre noen dager senere! Malula fikk to sønner, Ludolf Michael og Eugen Aleksander Sergei Buvik. Da hennes mann i 1934 ble utnevnt til Fiskeriinspektør for Sørlandskysten flyttet de til Kristiansand sammen med Malula's mor. Etter krigen gjorde Malula en stor innsats som tolk og medhjelper for russiske soldater som hadde sittet i tysk fangenskap i Norge under krigen. Malulas mor døde i Kristiansand i 1952 og er gravlagt på Oddernes kirke. Malula led

i sin alderdom av et alvorlig hjerneslag, men med sin jernvilje og målbevissthet klarte hun å trene opp igjen førligheten sin, og hun var like klar i hodet som alltid. Hun døde på Stray sykehjem i Kristiansand i 1984 og er gravlagt på Oddernes kirke ved sin mor.

Oppreisningen.

Mange av de russiske GULAG fangene har ved rettslig kjennelse fått oppreisning etter sin død, såkalt 'rehabilitering'. Dette skjedde også med Roshchakowsky som ble rehabilitert så sent som 18. juli 1964, etter at saken var blitt fremmet for en domstol i Moskva av hans søster Sofia.

Referanser:

1. Maria Michailovna Roshchakowsky's memoarer Del I og II.
2. Billedavisen l'Illustration. Utgave nr. 3214 (Årgang 62) i Oktober 1904
3. Trygve Nordanger - Dramaet i Nord-Atlanteren ISBN 82-705105-8-0
4. Kari Shetelig Hovland - Bømlo Bygdebok III – 1972
5. Kari Shetelig Hovland – Artikkel: Berner Gabrielsen Garvik. Espeværingen som dreiv selfangst.
6. Nils Kolle - Bømlo Bygdebok - Bind VI. ISBN 8299199905
7. Fartøy til fiske og frakt – Båtar frå Søre_ Bømlo og Espevær. ISBN 8299533813
8. Lev Razgon - Dokument: Beretning i novelleform. ISBN 9788270092796
9. The Book of Memory of politically repressed victims of the Nizhniy Novgorod region - Case 21390
10. Igor Mikhailovich Dyakonov - Kniga vospominaniy – (Book of memoirs) - St. Petersburg 1995
11. Bjørn Brattbakk – Diverse manus og artikler om Roshchakowsky
12. Riksarkivet: Konkursberetning for Espevær Fangst og Fiskeriselskap.
13. Hollandske nasjonalarkiv – Collectie van Karnebeek – Inventarisnummer 78
14. Samtaler med Bernt Emil Vika, Erling og Anne Lise Garvik, Rolf Nesse, Hans Paulsen, Håkon Størkson, Fritjof Fylkesnes, Anna Olsen, Andreas og Magny Kristiansen.

Utdrag frå dagbok av Magnus Westrheim for "Morning Star" sommaren 1901

Ved Sverre Magnus Westrheim

Makrelldorging i Nordsjøen.

"Morning Star" var ein innkjøpt engelsk segl-logger, eller ein slupp som dei vart kalla på den tida. 'Sluep' er truleg nederlandsk, på engelsk 'sloop'.

Eit tomastra fartøy vert kalla galeas rigga når den akre masta er mindre enn den framre. Ved ein galeas rigg fordeler ein segla på to master og trong på den måten eit mindre mannskap.

Vanleg seglføring på sluppene var klyver og stagfokk forut. Dersom det blei brukt to segl på baugsprydet, blei dei kalla inner og ytter klyver. Baugsprydet blei også kalla klyverbom. På toppen av formasta, trekanten, også kalla gaffel toppsegl. Nedanfor der, gaffelsegl/storseglet. På aktermasta var det toppsegl og nederst gaffelsegl. Det normale på sluppene var 6 segl.

Dorgene var rigga til med snøre, som var festa til lange spir. Dei stakk ut frå skipssidene. Ein vanleg slupp brukte tre spir på kvar side. For- og midtspirene var om lag 10 meter lange. Akre spir var 8 meter. Framme brukte dei gjerne tre dorgesnøre, og i midten og bak brukte dei to snøre på kvart spir. Ofte hadde dei også eitt eller to snøre frå hekken. Snørene var ganske tynne og dei hadde forskjellige lengder. I enden var det festa blyseekke på opptil 2 kilo.

Under fiske og elles når båten var i bruk, var det, då som no, vanleg å føra dekkdagbok. Mange dekkdagbøker frå eldre tid er diverre gått tapt, men frå "Morning Star" eksisterer det framleis ei. Nedanfor følger eit utdrag frå denne dagboka, ført i pennen av Magnus Westrheim, førar av "Morning Star".

Frå "Morning Star". Til høgre Magnus Westrheim. Foto frå Sverre Magnus Westrheim

Avseilte fra Bergen den 6. august 1901, med vinden laber av S.
Kl. 0800 tvers av Korsnes odden. Vinden nesten stille og høy sjøgang.
Vi drev da med strømmen tvers gjennom Korsfjorden.
Kl. 1100 tvers av Marsteinen, fremdeles vindstille og høy sjøgang.
Vinden økte på, fortsatte til fiskefeltet.

Torsdag 8.8-1901, fangst 2 tønner. Observertt. N.60o., vind frisk av SSO. Dorget med enkelt revet stor-seil, stagfokk og mellomklyver. Til natten lå bakk med enkelt revet stor-seil og små klyver. Fangsten 2 tønner. Obs. N59o 56”.

Den 13.8 praiet vi ”Rondell” av Espevær, som hadde fanget 50 tønner.

Den 12.8 praiet vi skøyten ”Guldregn” av Espevær, den hadde fanget 53 tønner.

Fredag 16.08, vinden NW. Kurs S, fanget 10 makreller. Beregnet høyde N59o o4”, Dybde 63 favner.

Torsdag 22.08 praiet slupp ”Skarlotte” av Espevær, 35 tønner. En slupp fra Færøyene fangst 12 tønner på 3 uker.

Tirsdag 28.08 storm av NW. Vi lensede for styrbord halser. Natt til onsdag, vinden storm av samme kant. Vi lå da for 3 revet stor-seil og en liten snipp av stagfokken. Lenset skip, alt vell. Passerte en liten lister-skøyte som så ut til å klare seg vel og noen andre seilende.

En del av mannskapet om bord på ”Morning Star” var meget mismodige. En mann hadde en liten byll på ene fingeren, som gjorde han enda mismodigere. Og en av mannskapet var en eldre mann og ikke videre dristig, som gjorde de andre mere utilfredse.

Fredag 30.08, vinden W, kurs NNO, laber og vi gikk for fulle seil med fart 5 til 7 knop på vekten. Beregnet N56o55”, dybde 30 fvn, lens skip. Mannskapet i dårlig humør. Hjemlengselen er dem så svær. De nekter aldeles å fiske. Jeg måtte seile direkte hjem med dem like fra N56o, og ikke en dorg mere kom i sjøen, enda det var omtrent passelig dorgefart. Det var sant og sige et dårlig mannskap. Mannskapet bestod av:

Johan Bertelsen Vorland, en ung mann.

Jakob Nilsen Folgerø, en eldre mann på 50 år, og lite dristig, som ikke var meg bekjent da han ble forhyret.

Lars Pedersen Lambøen fra Finnås, en yngre gutt som lot seg skremme av de eldste.

Endre Eliassen Vorland, også en yngre gutt på 20 år, som likeledes lot seg skremme av de andre.

Ole Olsen Gilje, Bremnes, også en yngre gutt. Men han lot seg ikke skremme.

Amund Westrheim, Bømmel, en yngre gutt på 18 år. Han lot seg ikke skremme.

Magnus Westrheim, som fører av fartøyet, som må uistå den ubehagelighet å seile hjem midt i fisketiden med disse krabater så langt som 50-60 mil. Jeg håndterede et par dorges, fisket av og til. Kursen nordover. Det var forferdelig og nesten uutholdelig for meg som fører, på denne elendige tur.

Natt til lørdag 31.08. Vinden NO, Kurs V til N. Første vakt 5 mil, andre vakt 6 mil, frisk vind og smul sjø. Klart vær.

Kl. 0300 tvers av Obrestad fyr, la da bakk vestover til kl. 0800, gikk så mot land.

Kl. 0400 fikk vi land mellom Obrestad og Egersund. Stod vestover igjen i 3 timer, så halset vi rundt. Seilte nordover hele natten.

Mandag morgen 2.9 var vi under Trepynten. Vinden fremdeles frisk fra nord.

Kl. 1000 var vi tvers av Koppervik. Vind flau av N. Bønesstrømmen var oss i mot så hardt at vi ikke kunne komme frem. Ankret.

Kl. 0400 lettet anker og seilte, da var strømmen inn, så kl 0800 var vi i Haugesund. Vi lå der natten over.

Tirsdag 3.9 seilte vi fra Haugesund til Vikafjorden, med vinden laber fra V. Vi lå og drev i stilla fra kl. 1400 ettermiddag til kl 1900 ettermiddag, da var vi tvers av Bleivik. Fikk litt vind fra SO .

Kl. 0400 var vi fremme i Vikafjorden.

Magnus Westrheim, sluppen sin førar var 24 år.

Utdrag av reknskapet for turen:

Forskudd på lønn: Hilda Lambøen, mottaget forskudd på lønn; 1 par sko KR.2,20. Forsørger

Dagbok over tur frå Espevær til Bergen:

April 24. seilte vi fra Espevær med vinden laber av SV. Kl. 1500 ankom Vikafjorden kl.1700. Vi seilte vest om Gisøen. Straks vestenomb ble det vindstille. Vi drev da i stilla til kl. 2100. Da sleptes vi inn til Gisøen og lå der for natten. Den 25. seilte vi derifra med vinden Ostlig laber. Kl.0100 passerte vi Slotterøy fyr., vinden ble da friskere av Sv.

Kl. 0230 passerte vi Stolmasundet, vinden fremdeles litt frisk.

Mannskapet består av 4 mann:

Magnus Westrheim som fører.

Roar Westrheim som matros.

Nils Nilsen Vika som matros.

Amund Westrheim som kokk.

Kl. 1200 middag var vi tvers av Klokkerviken, aldeles stille. To mann til køys. Jeg og kokken var på dekk.

Kl. 0200 vaktskifte. Begge matrosene vakt til kl. 06, fremdeles stille.

Kl. 1100 formiddag fikk litt vind fra No. Kl. 1600 var vi ankret på redan i Bergen.

Magnus, Roar og Amund var brødre, Nils var nabo på Vestre Vika. Roar emigrerte til USA. Han drukna i ei elv under laksefiske då han var over 80 år. I USA forandra han namnet frå Roar til Roy. Amund døde ung i 1902. Nils Nilsen Vika døde også ung og lot etter seg to små gutar. Nils og Lars Vika, og ei ung enkje, Malene (Malla). Bestefar Magnus døde i 1937.

Dagbok holdt om bord i "Morning Star" 1901

Turen begynte den 9. oktober. Da samledes mannskapet om bord og gjorde fartøyet klart.

Den 10. oktober seilte vi fra Espevær og kom til Bergen samme dag. Den 11.oktober losset vi barlast.

Den 12. og 13. lå vi rolig. Den 14. oktober sleptes vi til Vaksdal, hvor vi tok inn full last mel for Brevik.

Den 15. oktober sleptes vi tilbake til Bergen. Den 17. oktober seilte vi fra Bergen og kom til Klokkerviken

samme dag. Dagen etter seilte vi derifra og kom til Bårdsunds samme dag. Den 20. oktober seilte vi fra

Bårdsund og kom til Slaktingevik samme dag.

Slaktingevika ligg nordost på Barane på Midtøy.

Her sluttar dagboka.

Tilleggsopplysning:

Eitt år tidlegare, i 1900, hadde Magnus forlist på Sørlandskysten. Haugesunds Avis hadde følgjande notis 6.2.2000 under overskrifta "Haugesunds Avis for 100 år siden":

Forlis. Kutter "William og Celina" af Espevær, Kapt. Westerheim, er paa Vei fra Haugesund til Grimstad i Ballast strandet ved Lister og blir antagelig Vrag. Mannskapet reddedes.

Ein kvittering:

Dags dato .5.5.1910. Kjøpt av Magnus Westrheim 2 tønner saltet mort, Kr 3,00 pr tønne med hans utlegg av salt og arbeid, da fisken viste seg å være bedervet.

Bergen 5.5.1910

A. Meling

Minner frå barndommen min

Av Artur Vestvik

Namnet mitt er Artur Vestvik, og eg er nest eldst i ein barneflokk på sju. Søskena mine er Henrikke (Lillemor), Solveig, Kjell, Anne Grete, Olav og Sverre. Eg er gift med Unni Karin Larsen frå Sveio. Mor mi, Konstanse Vestvik, vart fødd på Kallevåg i 1910. Far min, Sverre Vestvik, vart fødd i 1913.

Det lengste eg kan hugsa tilbake er 1940. Då var eg på besøk til oldemor Johanna Bjønsdatter Kallevåg saman med mor. Eg var då litt over 2 år. Oldemor døydde i 1940, 95 år gammal. Sidan den tid og frem til eg begynte på folkeskulen har eg mange minner, men dei er vanskelegare å tidfesta.

Mor si slekt på farsida kom frå Reksteren på Tysnes. Morfar budde på Kalavåg. Mor si slekt på morsida kom frå Ferkingstad på Karmøy, Snikkerlien. Far si slekt på morsida kom frå Solesjøen i Austrheim. Farmor budde på Kalavåg. Far si slekt på farsida kom frå Helvik ved Lykling. Farfar budde på Kalavåg. Oldefar, Simon Helvik, flytta frå Vestvik (Neset) til Valestrand og tok namnet Valen. Han

hadde tidlegare brukt namna Helvik og Vestvik.

Livet var sorglaust fram til eg var 10 år gammal 15.5.48. Denne dagen drukna far min i øyane sør for Bømlø (Sørøyane), ved Skarvskjær nord for Mortasundsholmen. Han og svogeren, Alf Vestvik, var ute for å dra teiner. Desse skulle leggjast på land etter som sesongen var slutt.

Båten var nok overlasta, for det blei funne ein heil del teiner som var samanfiltra i ein haug rett ved sida av Mortasundboen. Det var stille på sjøen denne dagen, men det var ganske tunge alder, så det gjorde nok sitt til at sjøen braut ganske mykje ved land.

Anton og Julia Vestvik (farfar og farmor)

Henrikke og Johan Kallevåg (mormor og morfar)

*Bak frå venstre: Alfred Samdal, Andreas Lodden, Johan Vold, **Sverre Vestvik**, Jørn Hovland, Bjarne Strand, Nils Lodden, Nils S. Hovland, Lars*

Mårnes, Elias Selsås, Nils I. Hovland, Nils Trondsen Vespestad, Lilli Holme, Marie Andal, Helene Barane, Margit Vorland.

Framme frå venstre: Asefine Eidesvik, Alfhild Vestvik, Berta Lodden, Ingeborg Eide, nn, Johanna J. Kallevåg, nn, Ida Hovland (delvis skjult), Emma Kallevåg, Lovise Vespestad, Briita Vestvik, Eii Tvedt, Signe Vespestad. Lærar Johs Tvedt i midten bak. Ca 1925.

Færingen som dei brukte blei funnen i Bømlafjorden av ein frakteskute som tok den med heilt til Ålesund. Ingen av dei to blei funnen, berre nokre få vrakdelar. Ein av støvlane til far min blei funnen ved Lyngholmen i Sveio. Eg kan hugsa denne dagen som det var i går. Ernst Kolbjørnsen og eg var oppe på Alvastødel og spelte i hållå. Det var veldig fint ver. Eg ser for meg motorbåtar med robåtar på slep som for til øyane for å leita. Ernst trøsta meg så godt han kunne og meinte at dei sikkert blei redda. Dei var jo flinke til å symja og vante med å vera i båt. Denne laurdagen skulle pappa og mamma i bryllaup til Erna Kallevåg. Flagget var heist, men det var komme ned på halv stang, på uforklarleg vis. Dette var før nokon visste om tragedien i Sørøyane. Etter denne dagen var det mange tunge stunder. Eg håpte og trudde i mange år at pappa ville komma tilbake.

Konstane og Sverre med dei to første barna, Henrikke (t.h.) og Artur

Kjell, Solveig, Olav, Henrikke (Lillemor), Anne Grete, Artur

Eg har mange gode minner etter far min. Var med han i robåten og fiska både i øyane og under land. Me skaut rot i Rekremyrå (dette var sikkert ein fornøyelse for han). Denne dagen var eg først i Kåså og kjøpte tobakk til han. Det var revatobakk (Asbjørnsens Eventyrblanding). Den lukta veldig godt. Eg tok like godt ein klyp og togg, men eg haldt på å spy av heile greia. Stikker tok eg også med meg. Han sa det var bra, for han hadde nesten ikkje fleire igjen.

Mange gongar når han kvilte middag, passa eg på når krabbaskøyta kom. Var og med om bord i snurpebåten "Snorre I". Hugsa også at eg haldt han i fingeren og småsprang ved sida av han når han gikk.

Ein gong eg og pappa var åleine heima og låg

Konstane og Sverre

og sov i kammerset, hadde parafinlampen byrja å osa. Då mamma kom heim, var me halvkvelte av røyk begge to. Ho fekk oss ut, og me kom oss relativt fort på beina igjen.

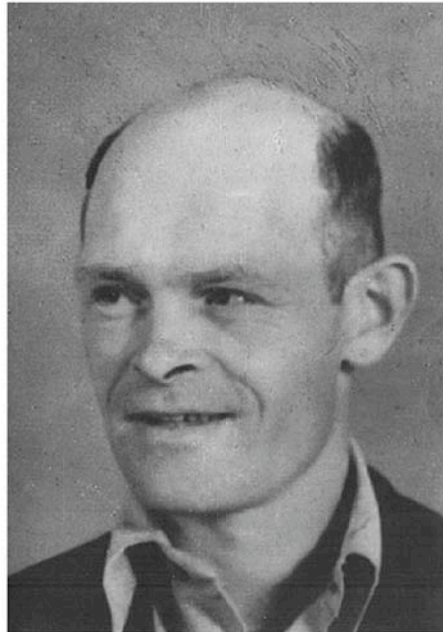
Ein einaste gong fekk eg juling. Det var mamma som hissa pappa opp slik at han gav meg et par klaps i revå. Kva gale eg hadde gjort, veit eg ikkje. Ho var vel trøtt av sjauen min.

Det var berre ein gong eg hugsar at eg skulle få vera med pappa til byen. Me skulle reisa med fiskebåten Dyrnes. Rodde til Espevær og var der ute før det var lyst. Men diverre blei det ikkje noko av turen, for dei likte ikkje veret. Eg blei veldig skuffa.

Etter konfirmasjonen byrja far min som fiskar. Det var han stort sett heile sitt korte liv. Bortsett frå ein periode som han arbeidde i gruvene på Stord. Han reiste for det meste med båtar frå Espevær på driving og islandsfiske. Han var også med Simon Eidesvik på snurpefiske med "Snorre I".

Morfar hadde ei skøyta, "Irma" (Sprøytå), og denne var det som regel pappa og Bjarne Kallevåg (bror til mamma) som brukte. Båten blei brukt til botnagarnsfiske, småfrakting, losjementa og høkring i Hardanger. Skøyta blei seld i 1943.

Pappa sin første og einaste robåt var ein Hardingebåt.

Sverre Vestvik

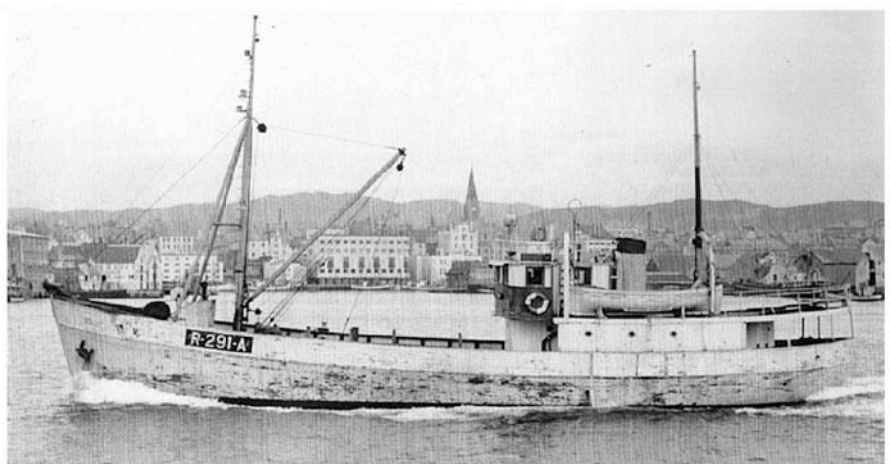

Alf Vestvik

To hummarfiskarar frå Bømlo mist livet under fiske.

I 4-tidi om morgonen, pinse-tid hadde von om å finna dei; men afta drog to fiskarar frå Bømlo, og fånnyttas. No vert det meldt Sverre Vestvik frå Kvalevåg og far båten deira er funnen kvelvd Alf Vestvik frå Vestvik ut for å i Bømlafjorden av ein Alesunds-sjå om hummarteinene. Dei kutter skulde til oyane sør om Espevær. Båte dei to burtkomne var gifte, verbror i 30 årsalderen. Sverre Vestvik let etter seg kona og 6 born, Alf Vestvik kona og eit barn. ut og tråla sjøstykket der dei

Faksimile frå Haugesunds Avis

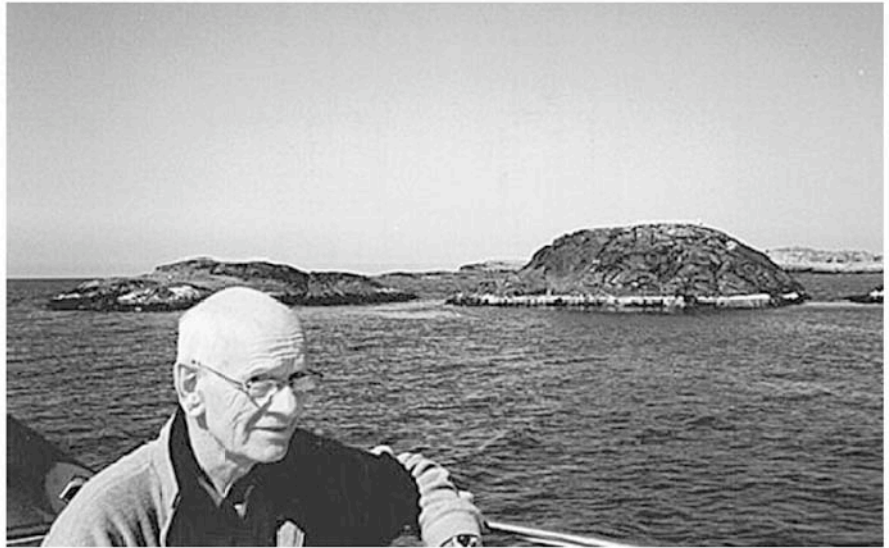
"Snorre I"

Den var kraftig bygd og difor veldig tung å ro. Han betalte 50 kr. for den. Det var ikkje denne robåten dei brukte i øyane, men Alf sin båt.

På 50 års dagen etter tragedien i Sørøyane, var Unni og eg ute ved Skarvskjær og la ned krans der kor Pappa og Alf drukna. Ved Vår Frelzers Gravlund i Haugesund er det sett opp ein gigantisk propell til minne om alle dei som er omkomne på sjøen. Eg stoppar ofte opp ved dette minnesmerket og tenkjer på dei to som me mista så altfor tidleg. Det er rart å tenkja på at pappa ikkje kunne reisa til England under krigen, fordi risikoen var for stor. Tre av brørne hans reiste, alle kom heim igjen etter fem år. Han som var heima drukna rett utanfor stovedøra.

Då pappa drukna, var to av borna innlagde på det katolske sjukehuset i Haugesund. Solveig og Kjell skulle opererast for øyrene. Pappa reiste med dei til byen. Det var siste gongen dei såg far sin. Denne sjuketransporten forgjekk med Anfinskøyta.

Mamma fekk ei tøff tid etter at pappa drukna. Ho sat igjen med 6 born og venta eit til (Sverre). Berre nokre få år seinare mista ho også far sin. Då var far hennar berre 65 år gammal. Ho må ha vore ei sterk dame, både fysisk og psykisk. Det var alltid ho som tok kommandoen, og ho var aldri redd for å kasta seg utpå noko nytt. Men eg kan hugsa at ho låg og hulka og grein etter at me hadde lagt oss om kveldane, når ho trudde at me borna sov. Mor mi var veldig oppfinnsam når det gjaldt å overleve økonomisk. Pensjonen ho fekk var ikkje mykje å leve av, kr. 150 pr.

Artur ved Skarvskjær i Sørøyane

“Fram II”

mnd. Eit større beløp på kr.1000,- fikk me i gåve frå Fagertun Protan i Drammen. Dette var eit firma som pappa var med å føra tare for. Mange gonger fekk me pengar av Nilsen, bror til pappa. Sild fekk me frå ”Fram II” (Lars Strand) i mange år. Av denne silda salta me 2 hl. og hengde opp 1 hl. til lubbesild. Denne var ikkje i spekje før gauken gol. Olav hadde visst veldig lyst på lubbesild, for ein vårdag sat han borte i Eflikkehoijen og gol for harde livet. Han syntest nok at gauken var for sein. Var vel trøyytt av saltsild og poteter, han som alle oss andre. Det var stort sett det me hadde til middag.

Mamma kjøpte strikkemaskin (den første på Kalavåg). Så strikka ho ullklede til fiskarane. Me borna måtte vera med. Eg har strikka fleire hundre meter ullbolar. Barnarbeid var eit akseptert begrep då eg vaks opp. Så sydde ho og reparerte klede. Eg syntest mange gonger at ho hadde for mykje å gjera. I den travlaste tida såg huset ut som det hadde vore bomba. Ved sida av dette dreiv ho forretning. Ho selde det meste som kunne seljast, utan handelsbrev.

Brød fikk ho frå Hauge & Lindås. Ein dag ringde dei frå kontoret i Haugesund og

*Cecilie og Alf Vestvik med sonen Anders.
Biletet er etter alt å døma tatt i 1947.
Foto frå Heine Vestvik*

*Frå venstre bak : Henrikke (Lillemor) Vestvik, Sverre Jonnsen, Konstanse Vestvik
Neste rekke :Kjell Vestvik, Kjell Haukefær, Solveig Vestvik, Judit Haukefær (søster til Konstanse med to barn på fanget) Kristbjørg og Brynhild, Peder Toft (Peremann)
Framme: Anne Grete Vestvik (Engen), Johan Henrik Haukefær, Olav Vestvik, Artur Vestvik.*

takka for tuppen (hønsa). Då hadde ei høns kome med i ein brødkasse og blitt med til byen. Mamma prøvde også å selja sjokolade og drops, men det blei det ikkje mykje netto av. Fortenesta gikk ned gjennom halsen på oss borna.

Eg var ikkje gamle karen, ca. 12 år, då eg og kameraten min, Peder Toft (Peremann) balte med teiner og fiska hummar. Om sommaren skar me skråma og tare som me tørka og selde i Espevær. Eg kan ikkje hugse mor mi sa at det var farleg å vera på sjøen. Difor følte eg meg alltid trygg i robåten, sjølv om det var frå ein slik båt pappa drukna.

Sidan var eg med Stenersen og vodla torv, var også med og tok opp poteter. Ein dag hadde me pølser til middag. Då me hadde ete, var det ei pølsa igjen. Denne trudde eg at Lisa (kona til Stenersen) skulle ha, men ho gav den til katten. Ja den katten kan vera gla for at me to ikkje var åleine. Same sommaren var eg med og førte sauer til Dimmelsvik for Johannes Hovland. Der fikk eg med meg ei matbombe som eg aldri før hadde sett maken til. Der var mykje godt. Det var nok Tilla som hadde laga den til. Turen til Dimmelsvik foregjekk med "Von" (skøyta til Celius). Det blei seine kvelden før me var tilbake.

Den sommaren eg skulle konfirmerast, fekk eg jobb hos bonden Artur Minde på Vorland. Då lugga eg løk og tynnte ut gulerotter. Dette tykte eg var ein dritjobb, men betalinga var god. Eg tente så mykje at eg hadde nok pengar til alt konfirmasjonsutstyret og endå ein del til overs.

Handelsgjelda hos Tønnes Olson hadde stige til kr. 1200 i 1953. Takka vere han fekk me det nødvendigaste å leva av. Me er han stor takk skyldig. Ved sida av dette var der kr. 370 i gjeld til Hans Tvedt. Dette var utestående for teinetau og redskaper. Etter denne dagen gjekk

Johan Kallevåg (morfar) sin begravelse
 1. rekke f.v. Marry, Hilda, Ragnvald
 2. rekke f.v. Konstanse, Judit, Artur
 3. rekke f.v. Lillemor, Johanna, Ragnhild

Peder Toft (Peremann) og Artur

gjelda berre nedover til den var fullt ut betalt og sletta hos begge kjøpmennene.

Oppveksten og barndommen på Kalavåg var fin, med mange gode forteljingar, men det er ei anna historie.

Etter konfirmasjonen reiste eg ut. Først på brislingfiske og sidan på andre fiskeri. Seinare på langfart.

Fra min barndoms minnebok

Om slaget på Hjertnesvågen

Av Halldis Hjertnes Tollaksen

Desembertåka hang tykk, - det var en slik dag det ikke ville bli ordentlig dagslys. Mannfolka, d.v.s. far og farfar, holdt på med noe arbeid nede ved sjøen. Hummerfisket i fjorden var slutt for i år, teinene skulle opp på loftet, og de hadde fått ryddet austre naustet da de kom hjem til middag.

Det var da de fortalte om to tyske skip som ankret opp på vågen, nesten ute ved Lindalsneset. Det krydde av folk ombord, og båtene var utstyrt med skyts både foran og akter, og også midskips. De hadde låret en båt og gått i land på Lindalen og hentet lass med furubar for å bruke til kamuflasje. Dette var skremmende, - og spennende.

Vi kan ikke se sjøen fra huset, men jeg snek meg (uten lov) sør på Kleiva for å se. Avstanden og tåka gjorde at jeg bare fikk en aning om hvor båtene lå.

Farfar gikk til sjøen igjen, ville vel helst ha tilbrakt natta der nede og, - for som han sa "Kan det pakket stjele landet vårt, kan de stjele det vi eier også". Og notbruk og redskaper var ikke

lett å få tak i, i krigens dager. I alle fall var han grytidlig oppe neste morgen og gikk til sjøen.

Så var det henimot middagstid at vi hørte skyting lenger inne i fjorden. Senere fikk vi vite at engelske fly på tokt hadde angrepet en tysk båt inne ved Mostralandet.

Skipene på Hjertnesvågen lå fremdeles kamuflert, men da flyene kom utover fjorden, åpnet de ild mot dem, og dermed kan vi vel si at Helvete var løs. Far kom akkurat inn med et vedfange, - det var tid for middag, - da han ropte: "Kom dere i kjelleren!" Flyene hadde svinget slik at de kom inn fra nord og kunne angripe breidsiden på skipene. Fløy lavt over hustaket vårt og åpnet ild akkurat i det de stupte ned mot sjøen.

Larmen var enorm. Vi sto tett sammen i det hjørnet av kjelleren som har fjellvegg på en side og ei stor steintrapp på annen side.

Øyeblikk – og evighet!

Å si vi var lamslått av skrekk er vel et passende ord, - og så en uvirkelig stillhet idet skytinga opphørte. Men flyene hadde bare gjort en sving, og angrep på nytt. Jeg kan huske vi så ildregnet mot den mørke furuskogen.

Omsider ble det stille, og da vi hadde roet oss litt, ville far gå til sjøen for å se hvordan det hadde gått med farfar.

Da var det vi så en tysker komme sør på haugen, ikke veien fra sjøen, men oppe i skogen. Han har nok kommet

*Våningshuset på Hjertnes
Foto fra Halldis Hjertnes Tollaksen*

seg i land på Steinavika og tatt beina fatt. Han var søkkvåt, hadde gevær, og skulle ha telefon. Vi hadde ikke telefon på den tiden, og far vegret seg for å forlate familien i disse omstendigheter. Men da satte han geværet i ryggen på far og kommanderte han til nærmeste telefon. Jeg kan ennå se for meg, - far foran og tyskeren bak med geværet, der de går ned til Nordavika for å dra til Bærøy der nærmeste telefon var.

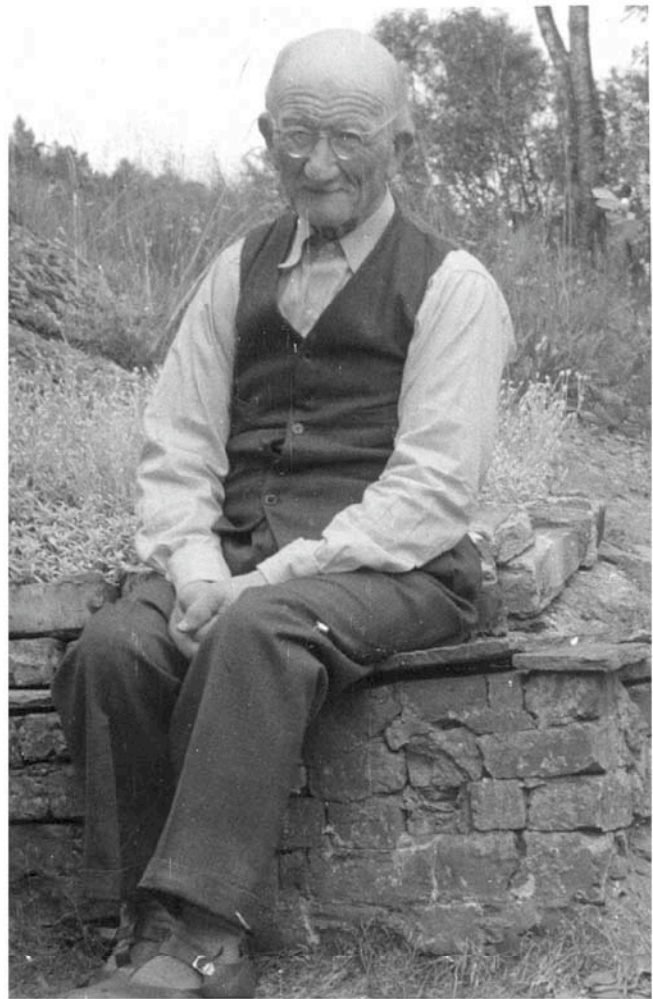
For å komme til Bærøy måtte vi gjennom Langestraumen. I sterk motstraum er det vanlig å gå tett opp til Straumsteinen. Hva tyskeren tenkte er ikke godt å si, han ble i alle fall redd, trodde visst det var sabotasje på gang. Han skrek opp på et haltende norsk at det ventet straff om det skjedde noe.

Innen far kom tilbake var ene stua hjemme full av tyskere. De kom bærende med noen, andre ble hjulpet av en mann på hver side og ble nærmest slept avsted. I kjelleren sto det et langbord, - der la de en hardt såret, han hadde skuddsår i hals, mage og lår. Mor ble kommandert til å holde varmen ved like i kjeller og stue og til å skaffe varmt vann. Og de ville ha en pute til å legge under hodet hans, den ble straks blodig. Den store komfyren i kjelleren glødet, å få det varmt der nede var ikke lett.

Hva jeg skulle i kjelleren vet jeg ikkje, men snudde da jeg så det åpne såret i magen og noe som rant ut over bordet. Det kom et skrik av og til og noe som hørtes ut som han ropte på far.

Han døde der nede på kjellerbordet.

Det sto en slagbenk der nede også, og der satt det et par tre stykker som ble bandasjert, blodet rant ned over benken, - vi skrapte det av senere. I stua var det fullt, det kom og gikk folk hele tiden, bandasjer, morfinsprøyter og brennevin overalt.

*Farfar Berner Hjertnes f. 21 april 1875.
Bildet er tatt ca. 1960
Foto fra Halldis Hjertnes Tollaksen*

Kart over Hjertnesvågen

Vi holdt oss inne hos farmor i hennes stue, men gikk ut og inn som vi ville. Jeg kom ut på gårdsplassen, der sto to menn med en tredje mellom seg, hengende over skuldrene deres. Han hadde åpent sår i ansiktet, i kinnet, så tunga hang ut og kjeven ned. Og åpent sår i magen, jeg så inn på tarmene. Enda en kom til og holdt en flaske brennevin i munnen på han, mens han støttet opp haken.

Det var så grotesk at jeg gikk inn og lo! Det var jo bare en tysker!

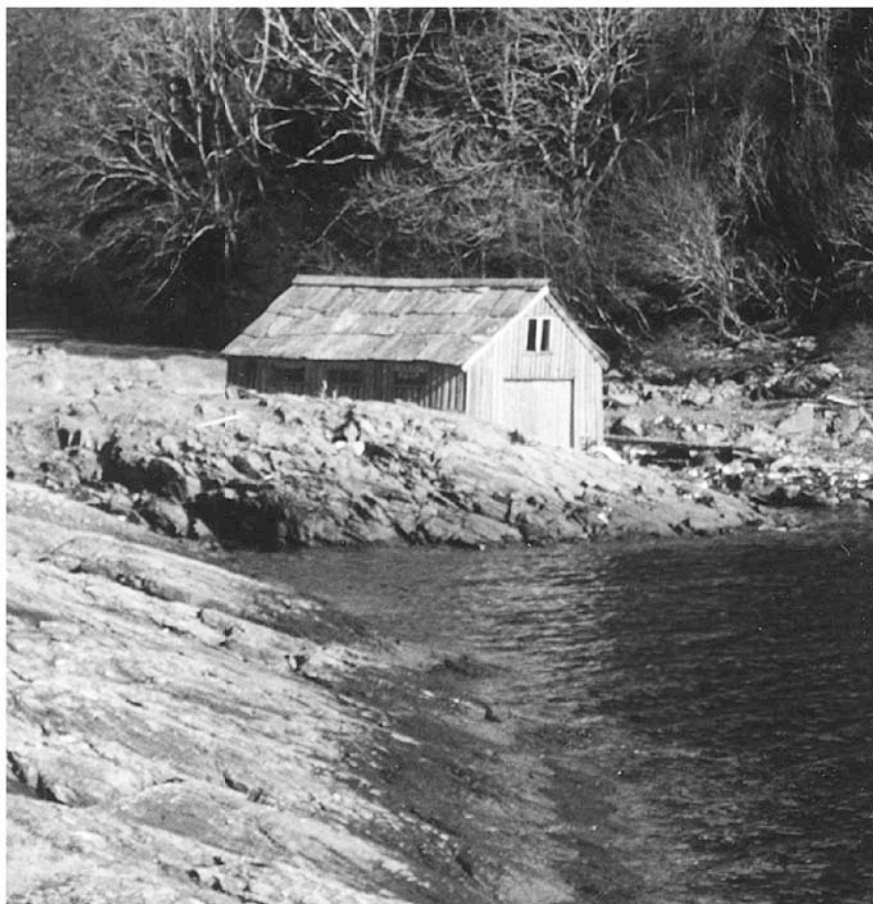
Det var begynt å mørkne da hjelpen kom og huset tømtes. Den døde i kjelleren ble lagt på en bære med et håndkle over ansiktet og den flate offisershua oppå.

Det så ikke ut etter dem, og lukten glemmer jeg aldri. Luften var stinn av tobakk, brennevin, våte klær og blod, og gulvene var oppskrappt av hæljern. En stor julekaktus som hadde stått full av knupper hadde mistet hver eneste en.

Rundt det ene benet på skjenken var en stor levret blodpøl, og det fløt med blodige bandasjer og brukte sprøyter.

Vi vasket og skurte og vasket igjen, og det ble noenlunde rent til denne siste krigsjulen også.

Farfar som var ute ved sjøen da angrepet skjedde, hadde krøpet i ly av en stor skrånende stein like ovenfor naustet. Han fortalte at da angrep nr. to kom,

Austre naustet i Hjertnesvågen, ca. 8 x 5 m.

Her lå de sårede "flogagde"

Foto fra Halldis Hjertnes Tollaksen

Her ved Lindalsneset lå de tyske båtene

Foto fra Halldis Hjertnes Tollaksen

var en del folk kommet i livbåten og ble angrepet der. Og austre naustet som tilfeldigvis var tomt for båten den dagen, ble straks fylt med sårede. En av tyskerne snakket bra norsk, han ville jage farfar ut av naustet, men han ble værende.

Neste dag var båtene borte, sansynligvis slept bort. Det lå en hullet livbåt i støa, og en seilduksflåte var også drevet i land.

Da far og jeg gikk til sjøen dagen etter, ble plutselig hunden vår opptatt med noe i veikanten. Det var et stykke av et fotblad med 2 – 3 tær på!

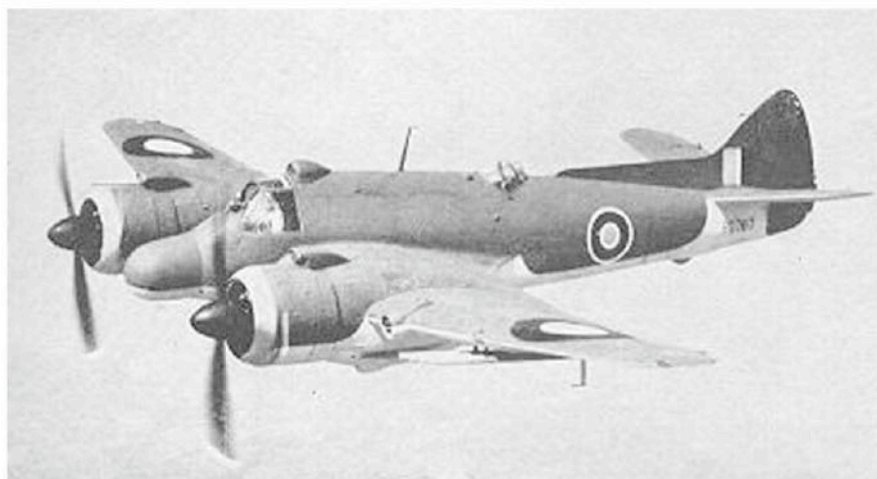
I og rundt naustet lå det istykker-revne uniformsdeler, blodige bandasjer, flasker og sprøyter. I en jakkearm lå også armen.

Da ble jeg sendt hjem, men jeg kan ikke huske at jeg reagerte noe særlig, for som sagt, det var jo bare tyskere.

Vi skulle ikke snakke om dette som var hendt, best å tie det ihjel, glemme mest mulig. Men hendte at det ble slengt noen ord om at Hjertnesfolket hadde hjulpet tyskerne. Det fortalte jeg hjemme. ”Det skal du ikke bry deg om, de vet ikke hva de snakker om,” var beskjeden jeg fikk. Men jeg husker jeg sa en gang: ”Du har ikke sett far din med et gevær i ryggen du.”

I ettertid har vi hørt forskjellige utgaver av denne ”historien”, bl.a. at det skulle være sluppet bomber. Det er ikke sant. Hvor mange fly som angrep, vet jeg ikke, der vi sto i kjelleren hadde vi ikke mulighet til å telle, men det var mange.

Kanskje var det slike fly som angrep de tyske båtene i Hjertnesvågen. Det britiske flyet på bildet er av typen Beaufighter og ble mye brukt langs norskekysten på jakt etter tyske marinefartøy på slutten av Andre Verdenskrig. Flyene tilhørte sansynligvis Banff Strike Wing som hadde base i Skottland. (red. anm.)

Og mange skudd ble avfyrt fra begge sider, det haglet med tomhylser over hele garden, helt ut til Tjong fant man dem. Men ingen bomber, det kunne farfar avkrefte.

7. mai 1945.

Igen tysk båt ankret opp i vågen og dykkere som gikk ned for å hente opp et eller annet. Det var en fin vårdag, og vi satte poteter. Hønsene til farmor gikk ute, og da noen tyskere kom til gards og fikk se dem, skulle de ha egg. Farmor turde ikke si nei, og de betalte godt. Da fikk de se den store flotte hanen som gikk og spankulerte i tunet, den ville de ha! Kan skjønne de kunne ikke få hanen, mente farmor. Men da de litt senere kom med en brusflaske fyllt med kaffebønner som de ville gi i bytte for hanen, klarte ikke farmor å si nei.

Så de vred hodet av hanen, holdt opp skjørtet til farmor og tømte kaffen i det, flasken måtte de ha med seg igjen.

Så utpå ettermiddagen var det to tyskere som ville være med å sette poteter, vi arbeidet ikke fort nok, mente de, så de sprang i fårene for å vise hvor fort det skulle gjøres.

Da plutselig hørte vi skipsfløyta gi noen signaler, de slapp hva de hadde i hendene og la på sprang. Vi skjønte jo at det var en innkalling.

Senere på kvelden, fremdeles 7. mai, kom naboen, Lauriz Bjørnevik, og fortalte at krigen var slutt. Det var jo en gledens dag for oss alle, men det jeg husker best var duften av ekte kaffe.

Ikke mange kunne feire freden med det!

”SJØDRAAT”

Av Kjell Birger Sønstabø

I perioden 2001-2004, då ein laga boka om ”Fartøy til fiske og frakt - Båtar frå Søre-Bømlo og Espevær” fekk ein stor hjelp av Knut Kvernenes sin kunnskap vedrørende fartøyhistorie. Det var informasjon frå Knut si tid som medeigar av Espevær Slipp og Mek. Verkstad i tida frå 1940 fram til i dag. Og sjølv i dag med høg alder, set minna til Knut frå denne tida veldig godt.

Eit av dei fartøya han i detalj kunne fortelja om, og som festa seg sterkt for underteikna, var den tidlegare ”loggeren” ”SJØDRAAT”. Dette fartøyet vart bygt om i verkstaden hans saman med naboverkstaden til Johannes Mæhle like etter krigen. Med mangelfullt materiell, utstyr og hjelpemidlar fekk dei bygt om og utrusta fartøyet til et av datidas moderne fiske- og fraktefartøy. Knut kunne gi ein detaljert historie av kva som blei utført på fartøyet og korleis ein måtte hjelpa seg i ei slik vanskeleg tid. Dette har underteikna fått notert ned, sidan kontakta fleire av dei seinare eigarane og sett saman det heile til ein liten artikkel om kystfartøyet ”SJØDRAAT” si nesten 100 års historie. Dette kan kanskje også vera av interesse for andre med interesse for fartøyhistorie.

Tekniske data

Motorkutter ”SJØDRAAT” vart bygd i 1908 ved Cochrane & sons i Selby i England som bygg nummer 433. Den vart ombygd ved Espevær slipp og mekanisk verkstad i 1948.

Tonnasje: 95,48 brutto.tonn, 33,58 netto.tonn
130 t.dw.

Dimensjonar: 84,4 f.l 18,2 f.b 8,4 f.d.

Motor: 311HP Crabtree & co Ltd. Damp (1908), 160 Hk GM (ny, isett 1948), 100 Hk Union (ny, isett 1952), 160 Hk Wichmann (frå 1956, isett 1966).

Kjenningsignal: LLUR

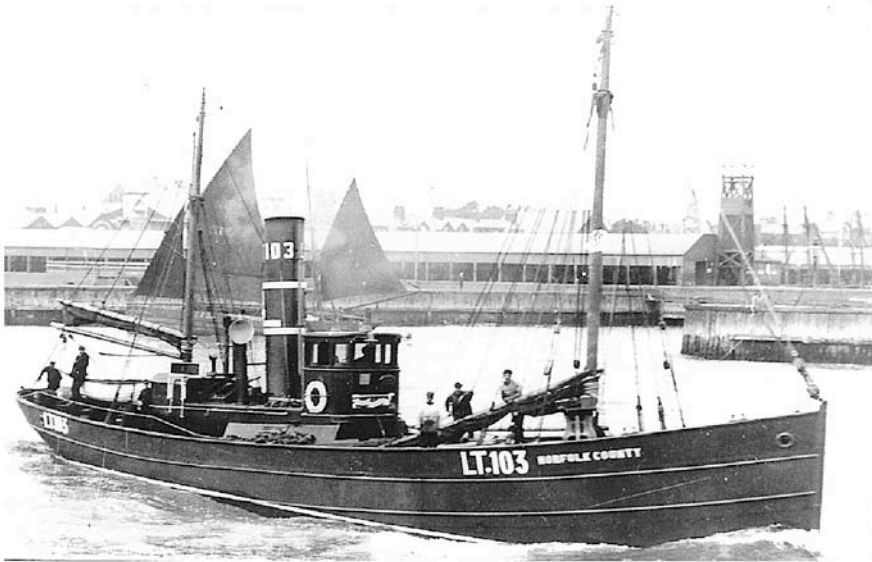
Tidleg historie

Fartøyet var bygd som fiskefartøy av type ”logger” med namn ”NORFOLK COUNTY” for County Fishing Co Ltd. i Lowestoft. I Lowestoft fekk fartøyet fiskerinummer LT-103. I perioden 1915-1919 var ”NORFOLK COUNTY” tatt over av den Britiske marine og brukt som minesøkjar. Det same var den i perioden 1941-1945, men då brukt i teneste som ”Target Service”. Den 17.09.1944 vart fartøyet selt til Smaller & Co Ltd. i Lowestoft, framleis med same fiskerinummer.

Til Noreg

Sommaren 1946 vart damptrålararen selt til Noreg til Hoskul Halvorsen Østhus i Vedavågen, saman med sønene Marselius og Hersten Halvorsen. Hoskul reiste til England og tok over fartøyet som då var utrangert frå fiske og låg i opplag. Båten gjekk for egen dampmaskin heim.

I tillegg til ”NORFOLK COUNTY” kjøpte Hoskul også ein såkalla ”engelskman”, ein kutter som dei slepte heim med hjelp av damptrålararen. Denne ”engelskmannen” var av ein av dei seinare typar kutterar som det var bygd så mange av i England. Ja, på slutten av 1800-talet var det så mange som over 3000 som eksisterte på ein gong. Denne kutteren var mykje lik ”MILLER” som også vart kjøpt inn til Noreg like før krigen. Det hadde ikkje vore motor i kutteren. Denne nyinnkjøpte kutteren vart sidan slept inn til Gjerde i Gjermundshavn for å bli ombygd. Men dette vart det ikkje noko av etter som ein ikkje hadde konsesjon på fartøyet. Den vart ståande på land til den datt ifrå kvarandre av seg sjølve. Odd Sønstabø og Knut Kvernenes frå Espevær var seinare inne i Gjermundshavn ein gong tidleg på 50-talet og skulle sjå på kutteren for mogeleg kjøp.

*Sjødraat i England før 1940
Foto frå Parry Watson samling*

Men "engelskmannen" var då i så dårlig stand at den måtte ha blitt driven heilt ifrå botn og opp viss den skulle verta nytta i fart igjen. Mastrene var då allereie tatt av. Det same var dekket og alt utstyret over dekket. Både mastrene og dekket hadde alt blitt brukt på "NORFOLK COUNTY". Dekket vart der nytta til galgedekk.

"NORFOLK COUNTY" vart etter å ha kome til Noreg bygd om, og fekk namnet endra til "SJØDRAAT". Men først vart den gamle dampmaskinen, styrehus og dekk fjerna i Haugesund.

Til Espevær

Våren 1947 vart "SJØDRAAT" slept til Espevær av kutteren "JEIN", som Hoskul også eigde.

I Espevær fekk Sørensen og Co alt stålarbeidet på båten, og brødrene Kvernenes ved Espevær Slipp og Mek. Verkstad hovudjobben, samt å gjere ferdig trearbeidet. "SJØDRAAT" kom til å liggja i Espevær i om lag 1 år. I den tida kom Hoskul og søner til å vera i Espevær med kutteren "JEIN", som dei budde i. Hoskul hadde sjølv jobben med å skaffa til vegars alt utstyr og materiell for ombygginga av

"SJØDRAAT". Etter som mest all industri i krigen var lagt om til krigsproduksjon, var det svært vanskeleg rett etter krigen å få tak nytt materiell og utstyr.

Nytt dekk, styrehus og galgedekk på "SJØDRAAT" vart montert ved Espevær Slipp og Mek. Verkstad av brødrene Johannes og Knut Kvernenes. Dekksmateriell vart skaffa i Bergen og henta til Espevær av "JEIN". Julius Sørensen og svigersonen Johannes

Mæle i Espevær hadde jobb med å byggja ny jernkeising. Det var vanskeleg å få tak i stålplater. Men plater vart til slutt skaffa frå A/S Stord Verft og frakta til Espevær av "JEIN". Delar av eit brukt styrehus vart også kjøpt frå A/S Stord Verft. Styrehuset hadde vore på ein større båt, men det vart demontert der i delar og frakta til Espevær. Enkelte delar, slik som styrehusfront, vindauge og dører vart nytta til nytt styrehus på "SJØDRAAT". Den bakre delen på det nye styrehuset og taket vart laga heilt nytt. Styrehuset vart bygt direkte om bord i fartøyet.

Dette styrehuset var det andre som Kvernenes bygde etter at dei tok over verkstaden i 1940. Det første styrehuset som vart laga der, vart montert på kuttaren "SIGBJØRN" frå Moster i 1946. Den same lesten på det styrehuset vart også nytta til "SJØDRAAT" i 1947. Ein hadde ikkje teikningar i den tida for eit slikt arbeid, og for Knut som bere var 27 år den gongen var det ei stor utfordring. "Ein måtte tenkja mykje før ein starta på eit slikt arbeid", seier i Knut i dag, nesten 60 år etter denne ombygginga. Johannes Olsen som alt då var ein velkjend styrehusbyggjar frå Espevær, (haldt til i Stavanger seinare), var nok ein inspirator for Knut og Jonas for å få til eit så godt resultat.

Johannes Kvernenes 1948 i Marinen

Knut Kvernenes 1953

*Espevær Mek. Verkstad til høyre og Johs. Mæhle til venstre. Ca. 1950
Alle foto på denne sida frå Knut Kvernenes*

Lugarar for 5 vart innreia framme i baugen, samt to lugarar i keisinga og ein i bestikken. Elles vart det ikkje innreia lugarar akterut på denne tida. Frå Bergen vart det kjøpt inn ein Normo laste/losse winch, som også vart montert i Espevær. Det var ein oppfyringsmotor som dreiv den. Winch-arrangementet likna mykje på den meir kjente type "Lidan" som stod i mange norske fiske- og fraktesfartøy på denne tida.

Heile ombygginga kom til å kosta Kr 9000 i arbeidspengar for det arbeidet som vart utført i Espevær dette eine året.

Då styrehuset var ferdig montert og ein var klar til å montera framdriftsmaskinen, vart "SJØDRAAT" slept tilbake til Vedavågen av "JEIN". Knut Kvernenes var og med dit, og han fekk montert maskinen på ein verkstad på Munkejord ute i Vedavågen. Dette arbeid ville dei ikkje gjera i Espevær då dei ikkje hadde fått elektrisk sveisapparat der endå. Og fundamentet til motoren ville ein ikkje klinka. Framdriftsmaskinen var ein ny 160 HK GM som kom frå Amerika. Det var svært vanskeleg å få tak i ny maskin rett etter krigen, men Hoskul som tidligare hadde vore i Amerika, klarte det. Den første båten som fekk montert GM i Noreg var "LOVIMA". "SJØDRAAT" var den andre. På Ytreland på nordsida av Vedavågen fekk dei sett inn propell på ein verkstad med slipp.

Ein fekk sydd segl som storsegl, fokk og mesan på Karmøy. Mastrene vart også monterte i Vedavågen. Nokre dørkar vart og laga til i Vedavågen, i det som seinare kom til å bli lugar akterut. Noko garnering på innsida av skroget vart og montert der. Sommaren 1948 var "SJØDRAAT" ferdig ombygd til eit tidsmoderne fiske- og fraktesfartøy.

Islandsfiske

Prøveturen var ein tur ut og inn Vedavågen, og då alt fungerte fint vart fartøyet levert

tilbake til reiar. Til prøveturen hadde dei med ein mann frå GM Agenturet i Oslo. Deretter var det så snart som mogeleg å rusta ut for drivgarnfiske etter sild ved Island. Då "SJØDRAAT" var ferdig ombygd, vart kutteren "JEIN" i juni 1948 seld til Ola Stoknes i Espevær. Dei andre rogalandsfartøya som skulle på islandsfiske var dradd for lenge sidan frå Noreg. Dermed måtte ein snarast ta inn utstyr og proviant. Ein tok inn 800 tomtønner, salt, proviant, vatn og diesel samt ein drivgarnslenk på om lag 40 garn. Knut Kvernenes vart også med på islandsfiske som maskinist. Det var ein son til Svein Ytreland som var skipper på denne turen. Dei var i alt 8 mann med på turen. Dei fleste var frå Karmøy. To mann var frå Kvalavåg, stuerten frå Kopervik og dei to sønene til Hoskul, nemleg Marselius og Hersten var med som mannskap.

Dei kom som før nemnt helst seint av garde dette første året, og dermed kom dei også seint heim. Turen over gjekk utan problem. Då dei nærma seg Island, møtte dei eit fartøy frå Færøyane. Dermed fekk dei lagt om kursen og møtte land ved Langenes. I vekene låg dei ute og fiska, men om helgane var dei i land i Seydisfjord. Der var det hundrevis av fartøy samla, dei aller fleste frå Vestlandet. Dette året var det heile 7 fartøy rusta ut frå Espevær. Etter 6 veker med fiske var det full last, nemleg 800 tønner fulle med sild. Drivgarn vart nytta som reiskap til dette fisket ved Island.

På heimturen var det meininga at dei skulle ta fartøyet "SHETLAND" av Haugesund på slep, då dette hadde fått maskinproblem. Lykkelegvis vart det ikkje noko av dette, dei fekk nemleg ein kraftig storm undervegs heim. "SJØDRAAT" var komen til Shetland då uværet trefte fartøyet. Dei måtte leggja fartøyet på veret, med baugen mot vest der stormen kom frå. Stormen var så sterk at den bles duken ut av lika, og alle dei nye segla gjekk tapt. Om bord på "SJØDRAAT" var det lagra om lag 150 tønner på dekket ved skansekledinga og galgedekket. Alt dette sleit

seg i uværet og for på sjøen. Livbåten som var av den mindre engelske typen var sett på luka framom styrehuset, men med kjølen opp. Den vart til sist berga, men den hadde ikkje vore til mykje hjelp om det hadde blitt behov for å setja den på sjøen i det veret. I baugen på skroget gjekk det ein nagle i ei plate, og vatnet lak inn til oppover dørken framme i lugaren. Dermed rauk sigarettkvoten i vatnet. På heimturen hadde dei fått med ein nordmann som skulle tilbake til Noreg. Han fekk køyplass i bestikken bak i styrehuset. Men ein kraftig sjø knuste eit av styrehusvindauga og fylte køya hans med sjø. Etter 19 timer mot uveret tok det til å løya, og baugen vart igjen vendt mot aust til Noreg. Det første dei fekk sjå av land på kysten av Noreg var Siggjo, og dei kunne dermed gå mot søraust til Vedavågen på Karmøy. Dei 650 tønnene som var igjen vart så frakta til Sverige.

Islandsturen vart god for Knut. Mannskapet fekk dels lut og dels hyre, og Knut fekk heile Kr. 3000 for turen. Dette kom til å bli første og siste større fisketur for han. Seinare vart det berre verkstadarbeid.

Sjølv om "SJØDRAAT" var i fiske denne sommaren vart det ikkje måla fiskerinumner utanpå rekka på baugen. Heller ikkje er det klart om den fekk mellombels fiskerinumner dette året, noko som var vanleg på den tida. Den kom også seinare år til å gå på fiske til Island, i alt tre år.

Motoren av type GM kom likevel ikkje til å stå lenge i "SJØDRAAT". Den var nok helst for svak for dette fartøyet. I 1952 vart det satt inn ein ny robust tungbygd 100 Hk Union.

Først den 10.12.1952 vart den registrert i fiskeriregisteret for Åkra på Karmøy. Den fekk då fiskerinumner R-231-A. På heile 1950-talet var den på fiske med fraktfart mellom sesongane. Snurpedavitar vart monterte. Hoskul hadde sjølve notbruk. I

to år i dei gode åra midt på 50-talet hadde ein snurpenot etter vintersild med doryar på henne. To vintrar var ein også på lofotfiske med henne. Marselius var skipper mesteparten av tida då den høyrde heime på Karmøy. Første året på vintersildfiske var Herstein Halvorsen bas, og det andre året Torleiv Vea. Herstein hadde då flytta over som bas på det andre snurpefartøyet, "ALEXANDER", som også var eigd av dei same som eigde "SJØDRAAT".

I 4 år vart "SJØDRAAT" frakta av Endre Haugland og Peder Storebø frå Austevoll.

Fiskerinumneret vart stroke i 1961. Sidan den tid var ikkje "SJØDRAAT" lenger på fiske, men i fraktfart.

Til Moster

I juli 1961 vart fartøyet selt til Mandius Skimmeland P/R i Mosterhamn. Mandius eigde fartøyet saman med Arne Knutsen, også frå Mosterhamn. Seinare kom sønene deira, Bendik Skimmeland og Kristian Knutsen med som eigarar. Første turen for ny eigar gjekk frå Moster til Stord med bryllupsfylgje som haldt feiring der. Utover sommaren låg den i Tressvika i Grindheimsvåg på Moster og fekk forlengd luka og montert ny lukekarm. Frammastra fekk montert på røyrstag, og den fekk montert bomsvingar og lastebom.

I perioden hausten 1961-1967 gjekk "SJØDRAAT" m.a. i fraktfartrute mellom Stavanger og Bergen. Denne farten gjekk dei saman med 5 andre fartøy frå Moster og eit frå Auklandshamn i Sveio. Det var "BELLA", "RYVAR", "SIGFJELL", "SOLVANG II" forutan "SJØDRAAT" frå Moster og "HØIEVARDE" frå Auklandshavn. Dei gjekk i frakt med all slag stykkgoods frå poteter til stålplater og stålbjelkar. Ei vanleg veke kunne vera på måndagen å losse i Stavanger. Tysdag å laste i Stavanger, Sandnes eller Jørpeland. Tysdag kveld var dei innom Kopervik.

Onsdag formiddag lossa og lasta dei i Haugesund. Om onsdag kvelden låg dei heime på Moster, men utpå natta var det å gå vidare nordover. Torsdag lossa dei i Bergen. Dei starta gjerne ute i distriktet utanfor byen og enda i Vågen. Fredag formiddag lasta dei i Vågen og klokken 15.00 gjekk dei igjen på veg sør. Om kvelden var dei heime på Moster. Laurdagsmorgon var det å gå til Haugesund og losse/laste for å gå heim igjen laurdagskvelden. Søndagskveld gjekk dei til Stavanger. Det var 4 mann om bord, som seinare vart redusert til 3 mann. Dei andre fartøya kunne ta kvar sine dagar.

Det vart lite utskifta på "SJØDRAAT" i perioden då den høyrde heime på Moster. Det var noko problem med maskinen, og ein gong i januar 1965 vart veivakselen brekt medan dei var på Boknafjorden. Ny veivaksel og sylinder vart skifta hos Bjørnevik slipp på Hundvåg ved Stavanger. Dei hadde fleire problem dette året med at sylindarboltane rauk. På hausten 1965 gjekk dei til Mælandsvågen på Bremnes og tok ut den gamle Unionen som gjekk til skrap. Ein brukt 2 sylinder AC 160 HK Wichmann vart montert hos Halleraker & Co. Denne hadde Bendik Skimmeland fått kjøpt frå Nord-Noreg, og hadde stått i eit fartøy før. Det var Arne Innvær på Mæland som monterte "Rubben" i Mælandsvågen. Av denne type 2AC vart det ikkje produsert så mange. Den var kraftig dimensjonert og var helst tenkt for maskinar for fleire enn 2 sylindrar. Maskinen kom til å stå i så lenge fartøyet var i Noreg.

I sandfart

I august 1967 vart fartøyet selt til Johannes Skaten, Onarheim på Tysnes. Då vart "SJØDRAAT" bygd om til sandfartøy. Johannes seier i dag "at den lasta noko mindre

Sjødraat i Bergen 1991

Foto tatt av Svein Tore Sønstabø

enn antatt, og at den var noko flat i botnen. Dette resulterte i at fartøyet slingra ein god del i sjøgang med last over Sletta nord av Haugesund". På Tysnes var den mest brukt i sandfart. Den gjekk mykje med last av sand frå Etne til bygdene i Sunnhordland og til Nord-Rogaland. Dei gjekk då mykje i charter for Statens Vegvesen. Elles var det frakt av asfalt frå Karmøy til m.a. Sauda. Den vart også nytta som øvingsfartøy for heimevernet då den høyrde heime på Onarheim.

Allereie etter 2 år, i 1969, vart den selt til Osvald Kallestad P/R i Stamneshella i Osterfjorden ved Bergen. Dei gjekk mykje i sandfart m.a. i Hardangefjorden. Den leverte mykje sand til Odda.

I 1977 vart den selt til Richard Veland, Andvikgrend i Masfjorden. Han hadde fartøyet i regulær sandfart i bergensområdet heilt frem til 2000. Ein lasta sand i Andvikgrend i Masfjorden og gjekk mykje til Bergen. Elles lasta ein mykje i Modalen eller i Eikefedt i Osterfjorden, og lasta kunne gå sør til Austevoll eller aller lengst nord til stader i Sognefjorden. I samtale med Richard seier han at "det var 2 mann om bord, og ein gjekk frå heimlassen måndag morgon og var ikkje

*NORFOLKCOUNTY ex Sjødraat er tilbake til England etter 2000
Foto frå Kjell Birger Sønstabø si samling*

heime igjen før til helga. Som oftast kunne dei gå heile 12-18 timers dag." Dei siste 11 åra gjekk dei i fast oppdrag for Bergen Sandsilo. "Rubben" stod i heile tida, men galgedekket vart demontert på Hjelmås slipp ein gang tidleg på 1980-talet. Elles vart den gamle tremastra skifta med ei i stål på ein verkstad i Stanneshella. Der vart også fronten på styrehuset og ny teakfront lagt på. Også ein del innreiing vart etter kvart skifta ut. Fartøyet var etter at det kom til Noreg måla svart, men i 1991 vart skogfargen endra til grøn. "Det passa ikkje" seier Richard så året etter vart fartøyet måla svart igjen. I alle disse åra Richard hadde "SJØDRAAT" var den i serdeles fin stand.

Tilbake til England

På våren 2000, då Richard var 79 år, var det tid for han å pensjonera seg i fraktofarten, og

dermed vart "SJØDRAAT" lagt ut for sal. Det var folk både frå Afrika, Spania, Frankrike og Finland på besøk for mogeleg kjøp. Men ein Tim Carter frå Manchester i England var den som saman med 3 kameratar baug høgast og tok i slutten av juni i 2000 over skuta. Richard var med til Mastrevik i Nordhordland, der skuta var på land før kontakten vart skriven under. Salssummen var på £35.000 eller vel 450.000 NOK. Der var meininga at fartøyet i England skulle nyttast til å frakte turistar i britisk farvatn.

Då dei fira det norske flagget og sette kurs for Hull, var "SJØDRAAT" framleis mykje lik som den var då den vart ombygd for over 50 år sidan. Men det gamle engelske namnet "NORFOLK COUNTY" fekk fartøyet straks tilbake. Fartøyet hadde ved salet i

år 2000 stort sett det same styrehuset som Knut Kvernenes hadde bygt meir enn 50 år tidlegare, men det var noko fornya .

I samtale med Richard Veland i februar 2006 sa han at han hadde hatt kontakt med dei nye eigarane i England så seint som for eit par år sidan. Då var fartøyet framleis i same eige. Det var ikkje utført så mykje endringar på fartøyet etter at det kom til England, men dei haldt på med ombygging til lystfartøy med køyer og innreiing. I dei første åra låg båten i elva Ribble ved byen Preston vest i England, ikkje langt frå Liverpoole. Seinare vart den lagt opp i Penzance i Cornwall, omtrent så langt sør-vest ein kan koma i England. I dei siste åra var den lagt opp i ei ein kanal i Gloucester ikkje langt frå Wales. Men den 2. november 2004 skal den likevel ha blitt seld vidare til Frankrike. Kven den vart seld til er ukjent.

Kjelder:

Engelsk historie før 1946 frå Parry Watson i

Gorlestone ved GreatYarmouth

Knut Kvernenes, Espevær i Bømlo 85 år. Kontakta fleire gangar i perioden juli 2000-august 2006.

Kristian Knutsen, Mosterhamn 72 år. Kontakta februar 2006.

Arne Innvær, Mælandsvågen i Bremnes 76 år. Kontakta februar 2006.

Johannes Skaten, Onarheim i Tysnes 84 år. Kontakta februar 2006.

Richard Veland, Andvikgrend i Masfjorden 85 år. Kontakta februar 2006. Døde like etter.

Alf Johan Kristiansen, Sævlandsvik, Karmøy 59 år. Kontakta fleire gangar.

Magne Harald Larsen, Åkrehamn, Karmøy 60 år. Kontakta september 2006.

Fraktefarten i Moster side 237, utgitt 1998.

Fraktefarten i Stanneshella side 70, utgitt 1993.

Knut Kvernenes ser tilbake, og kan spesielt godt minnst arbeidet dei hadde med "SJØDRAAT"
Foto: Kjell Birger Sønstabø

Båten hans bestefar

Av Edvard Edvardsen

Bessen fekk båten sin flunkande ny
når han ut på Geitung seg feste.
Den fekk etter kvart då eit svært så godt ry,
som sjøbåt han var av dei beste.
Å folk vilde prøva han det var jo klart
på bidevind gjorde han dugeleg fart
og skulle dei utpå når været var hardt,
var det den som vart brukt for det meste.

Og bestefar ferdast i nord og i sør,
han seilte og rodde si rute.
Han krøste i motvind og lenste i bør,
og borda så mången ei skute.
For bessen var los og han kunde sitt fag
han gjorde sin baut og han gjekk øver stag,
til havs kor han virka der sank han ein dag
lik Ulabrand blei han der ute.

Og bestefar vår han kom aldri meir att
på han gagna ikkje å bia.
Verst var det for bestemor som heime satt
med tre ganske små ved si sia.
Men ingjen ting stansar og åra dei går
og øver oss er det ein mektig som rår,
han lindrande stryk øver verkjande sår
dei heilar seg då litt med tida.

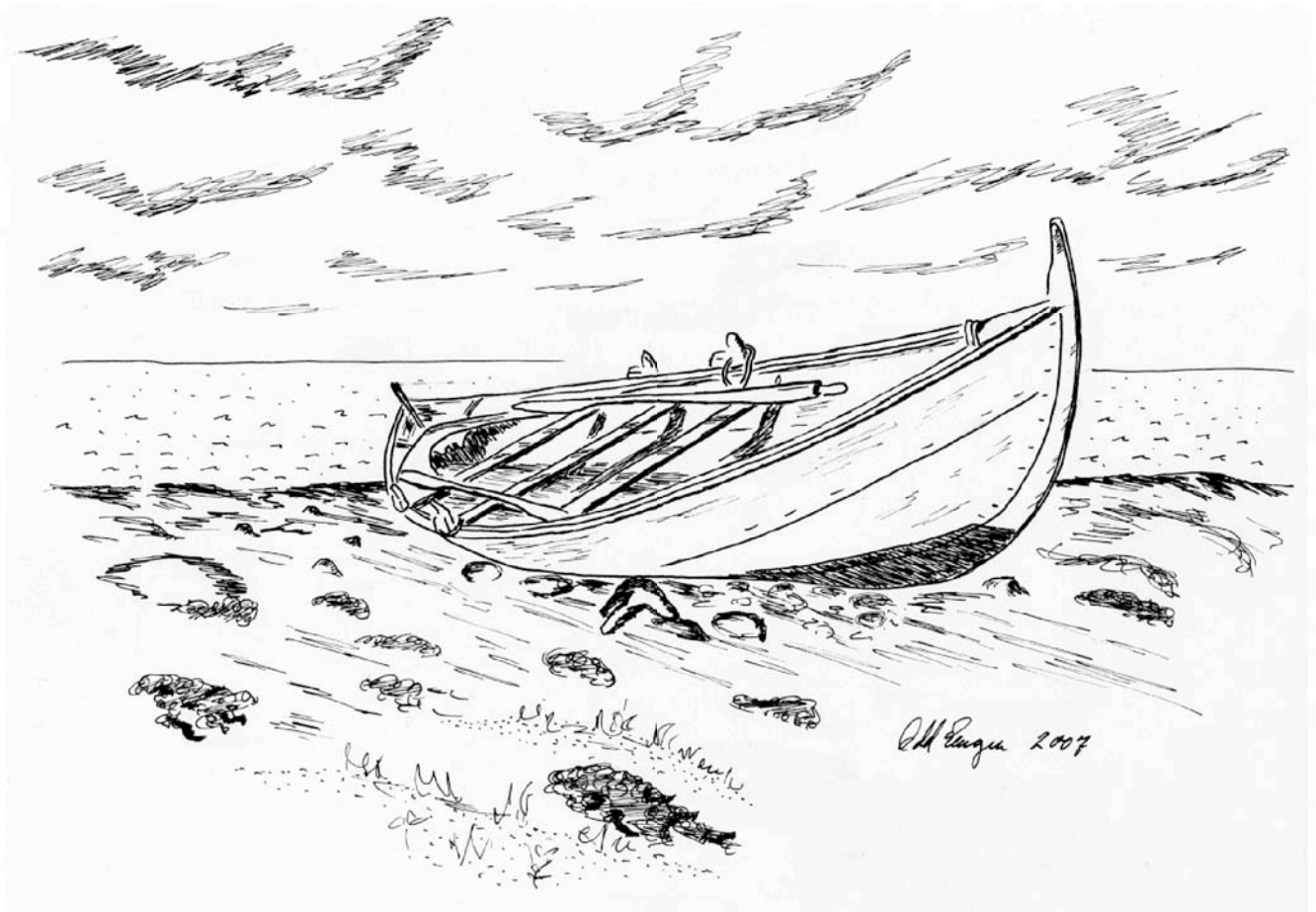
Båten til bestefar dreiv inn til land
ved Skotningens sørvestre ende.
Og ingjenting oppi seg hadde då han,
for kjølen i veret han vende.
Kom rekande inn i si tungsame lei,
årer og tofter var fare sin vei,
men ingjenting veit me for ingjen av dei
som var med, kom og sa kva som hende.

Eit u-ord han fekk etter denne si ferd
og bestemor vilde ikkje sjå han.
Han sto i ei stund og var ingjenting verd.
der var ingjen som akta meir på han.
Og båten for ilt og han gjekk helst på slong,
vart låna og leigd av kvar ein som trong.
Når far min vart eldre og vaksen ein gong
sa bestemor han kunne få han.

Han far fekk da båten og stelte han vel
og møkje oppi den han strevde.
Med garn og med teiner han sleit som ein trel
og hadde han so lengje han levde.
Ja, stødig han var når me oppi han sto
i den lert eg segla, i den lert eg ro.
og eg vil nå påstå at båten var god
berre vel møkje av han dei krevde.

Eg minnes me tok med oss alt det me trong
me skulde på sjøen og fiska.
det gnissa i kjeiper, i riggen det song
når vinden den tok til å friska.
Og eg rodde møkje i saman med far
ifrå eg var liten gut til eg vart kar,
no er han borte, men båten eg har
og minner er ikkje ut-viska.

No heng han i naustet, rundt om han er stilt
og forbi er dei slitsame åra.
Eg stryk øver esingjå, varsamt og mildt,
eg snur meg og løyner ei tåra.
Eg óg er blitt gamal og håret er grått,
men gjilt sku det vore når havet er blått
å atter heist segl på den eldgamle drott
og leika meg med han på båra.

Teikning: Odd Engen

Langevåg på slutten av 1950-talet

Biletskanning, formgjeving og sideombrekking:
Bernt Emil Vika
Trykkeri: A1 Stord Grafisk AS